

## B e v e z e t é s

A szakdolgozat a Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár olvasótáborának elemzése alapján arra a kérdésre kíván választ adni, hogy a különböző foglalkozási csoportok, olvasóikarányában milyen eltérés mutatkozik, vagyis a foglalkozás, a szakma jellege milyen mértékben befolyásolja a könyvtár használatát.

Az elemzés összehasonlítási alapját az 1970. évi népszámlálás Zala megyei kötete képezte. A KSH az 1970. évi népszámlálással első ízben vállalkozott arra, hogy a népesség foglalkozási szerkezetéről városonként is teljesen részletes képet adjon. Mivel a statisztika az 1970. január 1-i állapotot tükrözi, az olvasótábor elemzését az 1969. vagy az 1970. évre vonatkozóan kellett volna elvégezni. Az olvasók részletes adatait azonban csak a kölcsönzési nyilvántartások tartalmazzák, ezek pedig nem kerülnek megőrzésre, így csak az 1974. évi olvasótábor elemzését lehetett elvégezni. De 1970-ben még a nagykanizsai könyvtár sem volt "városi rangú" intézmény, mert ellátottsága, működési körülményei miatt olvasótáborra nem tudott folyamatosan növekedni.

A népszámlálás óta eltelt négy év túlságosan hosszú idő ahhoz, hogy a demográfiai és foglalkozási adatokat közvetlenül felhasználhatnánk. A változásokat a város munkaügyi statisztikái, valamint az Építésgazdasági és Szervezési Intézet által a városi tanács megbízásából 1972-ben készített, Nagykanizsa ipari és infrastrukturális elemzése és fejlesztése című tanulmány kötetei és adattára alapján tudtuk nyomon követni.

Mivel a foglalkozási elemzés szükségessé tette az olvasók lakóhely szerinti vizsgálatát is, a könyvtár földrajzi vonzókörzetéről is tájékoztatást kaphattunk. Végül két azonos nagyságú város - Nagykanizsa és Zalaegerszeg - foglalkozási szerkezetének és könyvtári adatainak összehasonlításával azt kívántuk meghatározni, hogy a könyvtár működési feltételei milyen mértékben befolyásolják az olvasótábor foglalkozási összetételét.

A dolgozat utolsó fejezete az olvasószolgálati munka helyzetéről és a fontosabb gyűjteményi egységek forgalmáról kíván tájékoztatást adni.



## Nagykanizsa város könyvtári ellátásának helyzete

A város könyvtári ellátására a Városi-Járási Könyvtár "monopol-helyzete" a jellemző. Nyilvános jellegű könyvtári szolgáltatásokat csak a Városi-Járási Könyvtár és fiókkönyvtárai, valamint a szakszervezeti hálózat központi könyvtára biztosítanak a lakosság részére. Nem változtat e helyzeten az sem, ha az új könyvtári törvény a főiskolai könyvtárakat nyilvánossá teszi. A felsőoktatást Nagykanizsán ugyanis csak a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem Agronómiai Főiskolai Kara képviseli, ahol növénytermesztő szakemberképzés folyik. A képzés jellege tehát nem tételezi fel a mezőgazdasági szakirodalom teljeskörű gyűjtését sem, illetve -az alaptudományok körét tekintve- a biológiai irodalomból is csak a növénytan irodalmának teljeskörű gyűjtését igényli. Ebből következik, hogy a Városi-Járási Könyvtárnak kell biztosítania a vonzáskörzetében lévő mezőgazdasági termelőüzemek részére a magasabb szintű szakkönyvtári szolgáltatásokat.

A közművelődési könyvtári szolgáltatások területén az utóbbi években a tanácsai hálózat mellett csak a középiskolai könyvtáraknál mutatkozik jelentős fejlődés, míg a szakszervezeti hálózat jelentősége fokozatosan csökken. A város legrégibb és legnagyobb középiskolai intézménye a Landler Jenő Gimnázium és Szakközépiskola. A több mint kétszáz éves intézménynek a múltban is nagyon értékes könyvtári gyűjteménye volt, melynek jelentős hányada a könyvtár mai prézens állományát gazdagítja. A könyvállomány évi gyarapodásának értéke 40-50 ezer Ft. Bár a könyvtár elhelyezése itt a legkedvezőbb, a prézens szolgáltatások igénybevételének feltételei a könyvtárban is nagyon korlátozottak.

Az oktatásügyi reform hatása az iskolai könyvtárak fejlesztésében is megmutatkozik, de az iskolák zsúfoltsága miatt a könyvtárak megfelelő elhelyezését nem tudják megoldani. Ujabban a "szaktantermes oktatás" bevezetése gyengíti az iskolai könyvtár pozícióit, mert a könyvállomány kisebb-nagyobb hányada a szaktermekbe kerül. Így a prézens gyűjtemény szétforgácsolódik, s a könyvtár részben a központi könyvelosztó, részben az ajánlott és kötelező irodalom kölcsönzését lebonyolító központi raktár szerepét tölti be.



Az iskolai ifjúsági és nevelői könyvtárak összevonását az oktatásügy éppen az olvasótermi szolgáltatások megalapozása céljából szorgalmazta, s az összevonások még be sem fejeződtek, megkezdődött az állomány tantárgyak szerinti elkülönítése, széthordása. Ha nem is vitatjuk a szaktermek kézikönyvekkel történő felszerelésének szükségességét, ez nem történhet a könyvtári gyűjtemény megcsonkításával, vagy felszámolásával. Másrészt ezek a z "tanszéki könyvtár-embrók" a szaktermek szekrényeiben holt tőkévé válnak, vagy megkímélik a nevelőket a könyvtárlátogatás fáradsalmaitól, s a szélesebbkörű szakmai tájékozódás iránti igényeket sem táplálják. Az iskolai könyvtár egyik fő feladatát ugyanis -mind a nevelők, mind a tanulóifjúság vonatkozásában- a tantárgyak közti határvonalak feloldásában, a tudományok közti kapcsolatok, összefüggések tudatosításában kell látnunk. A megnyilvánulások színvonalá miatt is aggasztóak azok a viták, melyek az utóbbi években a pedagógiai folyóiratok hasábjain az iskolai könyvtárak funkciót taglalták. Ezeknek a vitáknak egyik konklúziója az az állásfoglalás, mely szerint az iskolai könyvtárra a szaktantermes oktatás rendszerében is szükség van ugyan, de ez esetben az irodalomórák szakterme /illetve tanterme/ is egyben. /Egyébként a szaktermes oktatás feltételei jelenleg az ország egyetlen iskolájában sem adóttak, hiszen az iskolai tanulócsoporthoz száma egyenlő a tantermek számával, viszont a tantárgyak heti óraszámá nagyon eltérő; továbbá a tantermek nagysága sem felel meg a szaktermes oktatás követelményeinek. Így aztán az egyes "szaktermek" funkcióját nem a tantárgyak közti kapcsolat, hanem az órarend határozza meg/. E körülmények miatt a tanulóifjúság ellátásában a tanácsi nyilvános könyvtárhálózat szerepe nem csökken, hanem fokozódik, míg az iskolai könyvtárak kihasználtságának hatásfoka a megnövekedett ráfordítások ellenére is messze elmarad a lehetőségektől.

A középiskolai könyvtárak közül -jelentőségüknél fogva- még a közös igazgatás alatt álló vegyipari és olajipari szakközépiskola közös könyvtárát és a Mező Ferenc Gimnázium könyvtárát kell megemlítenünk. Az előbbi 1974-ben kapott egy 60 m<sup>2</sup> alapterületű helyiséget, ahol néhány olvasótermi férőhelyet is ki lehetett alakítani. A gyűjteményben elsősorban a szakképzéssel kapcsolatos irodalom jelentős. Az utóbbi években a beszerzési előirányzat eléri a tanulólétszám alapján megállapított normát. A Mező Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola könyvtára csak kölcsönzésre tudott berendezkedni, ennek következtében fejlődése inkább "szaktermes" irányultságú. Évi állománygyarapodása a norma szerint alakul.



A három középiskolai könyvtár közül kétőnek a vezetését főhivatású, egy könyvtár vezetését pedig órákedvezményes pedagógus látja el. Egy fő rendelkezik közülük könyvtáros szakképesítéssel.

Az iskolai könyvtáraknál még az 1200-1300 fős tanulólétszámú Szakmunkásképző Intézet könyvtárát kell megalapítani. A Munkaügyi Minisztérium által a szakmunkásképző intézetek számára 1973-ban biztosított központi támogatás és a kiadott fejlesztési irányelvek eredményeként a nagykanizsai intézet könyvtárának elhelyezése és fejlesztése is megoldódott, illetve -az elhelyezéssel egyidőben- főhivatású munkakört is biztosítottak a könyvtár részére. Az utóbbi két évben a könyvtár több mint százezer Ft értékben gyarapodott, de a tudatos szerzeményezési munka hiánya, illetve a beszerzési előirányzat jórészt alkalmi vásárlásokkal történt felhasználása miatt a gyűjtemény nagyon hézagos. Az oktatott szakmákkal kapcsolatos alapfokú műszaki szak - könyvek vagy hiányoznak, vagy nem találhatók meg a tanulók számára szükséges példányszámban, míg a felsőfokú műszaki irodalom begyűjtésére a könyvtár túlzott mértékben is vállalkozott.

Az iskolai könyvtárhálózat szinte teljesen nélkülözi a szakmai-módszertani irányítást; részletes gyűjtőköri irányelvek sem <sup>segítik</sup> ~~szolgálnak~~ a könyvtáros szakképesítéssel nem rendelkező könyvtárosok munkáját, ezért a <sup>gyűjtemény</sup> ~~háttérrel~~ <sup>szükség</sup> ~~előirányzat~~ növekedésével mind nehezebb a beszerzési előirányzat célszerű felhasználása, s a szerzeményezés mindinkább a nevelők igényeihez igazodik. A gyűjtemények feltáratlansága is nehezíti a szerzeményezést és a szétprózott állomány használatát.

A szakszervezeti hálózatot városunkban 36 könyvtári egység képviseli. A hálózat teljes könyvállománya 1973-ban 34 ezer kötet volt, s a 36 egység 2573 olvasója egy év alatt összesen 24,500 kötet könyvet kölcsönzött. Az alacsony kölcsönzési forgalom is jól mutatja a szétaprózott hálózat életképtelenségét. Csupán egy olyan tagja van a hálózatnak, amely megfelel a "C" típusú intézményekre előírt feltételeknek: a hálózat központi könyvtára, amely nyilvános /területi/ jelleggel működik. Ez a könyvtár azonban egy csekély népességű városrészben található, ezért ellátási szerepköre a városi hálózat kölcsönzőállomásaival egyenlő. Olvasóinak száma 250-300 fő között változik. A szakszervezeti hálózatot tehát a magasabb szintű könyvtári szolgáltatásoknál egyáltalán nem vehetjük figyelembe.



A Városi-Járási Könyvtár olvasótáborának elemzése során látni fogjuk, hogy az olvasók között a műszaki értelmiségiek és műszaki középfokúak, valamint a középiskolai végzettséget is feltételező szakmákban dolgozó szakmunkások aránya nagyon jelentős. A népszámlálási statisztikák és az iparvállalatok munkaügyi adatai alapján az is megállapítható, hogy az értelmiségiek közül a műszaki pályákon dolgozók látogatják legnagyobb arányban a Városi-Járási Könyvtárat. A könyvtár földrajzi vonzásokra vonatkozó vizsgálatok azt bizonyítják, hogy a város határain belül a földrajzi távolság /a lakóhely és a könyvtár közti távolság/ szerepe az értelmiségiek könyvtárhasználatának intenzitását befolyásoló tényezők között jelentéktelen, míg az fizikai dolgozók esetében a legfontosabb meghatározó tényező. /Az utóbbi ok indokolja elsősorban a városi fiókkönyvtárhálózat kiépítését, fenntartását/. Az említett körülmény arra utal, hogy az értelmiségiek többsége nem nélkülözheti a könyvtár szolgáltatásait, tehát könyvtárhasználatuk indítékai elsősorban munkavégzésükkel, tanulmányaikkal kapcsolatosak. A műszaki értelmiség esetében ez nem csupán, vagy nem elsősorban a könyvtár műszaki szakrészlegének igénybevételét jelenti, de indokolja, hogy a vállalati szakkönyvtárak helyzetéről is tájékozódjunk.

A vállalati szakkönyvtárakra vonatkozóan pontos felmérési adatok még nem állnak rendelkezésünkre, s a felmérést az is megnehezíti, hogy még a nagyvállalatoknál sem alkalmaznak főhivatású könyvtárost. A személyi feltételek hiányában arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a vállalati szakkönyvtárak fejlesztése nem lehet folyamatos, illetve nem igazodik pontosabban meghatározott gyűjtőköri célkitűzésekhez. Így a legjobb esetben is csak a termelési profilhoz szorosan kapcsolódó szakirodalom rendszeres beszerzését lehet feltételezni. A másik probléma a vállalati szakkönyvtárak használatának nehézsége, ami a feltárás hiányából, az állomány gondozatlanságból és az elhelyezési körülményekből következik. A szakkönyvtárak így a műszaki vezetők szakkönyvtárainak szerepét töltik be. Kivételt képez az olajbányászat, a Dunántúli Kőolajkutató és Feltárási Üzem nagyon gazdag könyvtári és dokumentációs bázisa, de ennek feldolgozása is megoldatlan.

Végezetül a tudományos intézetek, intézmények és az államigazgatás szakkönyvtári ellátásának helyzetét kell még megvizsgálni.



Az előbbinél a Városi Kórház orvosi szakkönyvtárát említhetjük, melynek elhelyezése, fejlesztése megoldott. A gyűjtemény gondozását főfoglalkozású könyvtáros végzi, így annak használati feltétele is biztosított. Az erősen centralizált orvosi hálózat egységei a hálózati központ szolgáltatásaira is fokozottabban támaszkodhatnak, s könyvtárközi kapcsolataik is fejlettek.

Az államigazgatás területén a tanácsai vezetés és szakigazgatás információ-ellátásának helyzete még rendezetlen. Az önálló szakkönyvtári hálózat kiépítésének célszerűségét éppen a tanácsai munka rendkívül sokoldalú információ-igénye teszi kérdésessé. Amíg a hagyományos közigazgatási munka csak a jogszabálygyűjtemények jelenlétét tételezte fel, a várostervezés, városfejlesztés körében jelentkező újabb és újabb feladatok hatására a tanácsai apparátus szakmai összetétele is megváltozott. A hosszú távra kiható döntések előkészítő munkálataiban az alkalmazott és humán tudományok eredményei egyaránt felhasználásra kerülnek. A közművelődési könyvtárhálózat központi intézményeit általános gyűjtőkörük és helyismereti tevékenységük teszi alkalmassá a közigazgatási szakkönyvtár funkcióinak betöltésére. Ennek olvasószolgálati vetülete az aktív szaktájékoztatás, ami jelentősen megnövelheti a könyvtár társadalmi presztizsét, sőt, költségvetését is, így személyi és tárgyi feltételeinek megteremtése megtérülő "beruházás". A könyvtárfenntartó városi tanács igényli is ezt a szolgáltatást, melynek gyűjteményi megalapozását a könyvtár már az új gazdasági mechanizmus bevezetésével megkezdte.



A nyilvános /területi/ könyvtári ellátás és szolgáta  
Városi-Járási Könyvtár potenciális  
olvasótábera

Zala megyében a teljeskörű /felsőfokú/ közművelődési könyvtári ellátást a Megyei Könyvtár és a Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár hivatott biztosítani. A vonatkozó szakmai irányelvek értelmében a két könyvtár az "A" típusú intézmények közé tartozik.

A könyvtárak ellátási szintekbe sorolása az 1007/1971. Korm. sz. határozattal elfogadott Településhálózat-fejlesztési Konceptió alapján történt, s így a felsőfokú ellátási szerepkörben az ellátási körzet /a város és vonzáskörzete/ népességszáma jut kifejezésre.

Nagykanizsa és vonzáskörzetének népessége 120 - 130 ezer fő, míg a város jelenlegi népességszáma 43 ezer főre tehető. /Az 1970. évi népszámlálás idején a népesség 39,500 fő volt/.

A könyvtári munka hatásfokának vizsgálata a könyvtár színhelyén élő népesség számához viszonyított statisztikai mutatók alapján történik. Így az olvasótábor nagyságát a helyi népesség %-ában, a kölcsönzési forgalmat az egy helyi lakosra jutó kötettségben fejezzük ki. E viszonyszámok lehetővé teszik ugyan a különböző települések könyvtári ellátásának összehasonlítását, de a könyvtárak központi szerepkörének vizsgálatára nem alkalmasak. Jelenleg - sajnos - a központi /"A" és "B" típusú/ könyvtárak statisztikai mutatóinak összehasonlítására sincs lehetőségünk, mert csak a központok és fiókjuk együttes adatai állnak rendelkezésünkre. /A statisztikák közzététele nem intézményenként, hanem településenként, illetve közigazgatási egységeként történik/.

Megfelelő intézményi feltételek esetén az olvasótábor nagyságrendjét a könyvtár közvetlen, belső vonzáskörzetében élő népesség száma és a könyvtárnak a városközpont-hoz való viszonya, illetve a városközpont fejlettsége határozza meg. Az utóbbi abban fejeződik ki, hogy mennyire tömöríti a közintézményeket, a szakosított bolthálózatot, stb. Mivel a tanulók 40-60 %-a látogatja a nyilvános könyvtárakat, a középiskolák, felsőoktatási intézmények földrajzi elhelyezkedése is erőteljesen ~~szignifikáns~~ kifejeződik az olvasótábor nagyságában.



A korszerű várostervezés a városszerkezetet funkciók szerint tagolja, s három szerkezeti egységet különböztet meg: a centrumot, a centrumot körülvevő lakóvezetést és az ipari üzemek külső övezetét. A "megtervezett" városban 60-65 ezer főnyi népesség telepíthető a centrum köré oly módon, hogy a lakóvezetéstől a városcentrum és az ipari munkahely közlekedési eszközök igénybevétele nélkül is kényelmesen elérhető. Maximálisan ilyen nagyságrendű lehetne tehát a központi könyvtár belső vonzáskörzetének népességszáma is. Mint ismeretes, városfejlesztésünk azért nem képes a korszerű és gazdaságos telepítési modellhez alkalmazkodni, mert a lakásállomány gyors és maximális növelésének az új lakótelepek kialakítása jobban kedvez. Így a belső területek rendezése elmarad, s a kialakuló új városrészek fokozatosan távolodnak a centrumtól. /A városok beépítési súrlóságára vonatkozó mutatók ezeket a problémákat elfedik, mert az új lakótelepek kifejlesztése következtében a városok területe csak kissé mértékben gyarapodik, de a népsűrűség csak a külső városrészekben, a centrumtól távolabb növekszik/.

Az új lakótelepek és a centrum közti földrajzi távolság, a város egyenlőtlen népsűrűsége egyrészt csökkenti a központi könyvtár munkájának hatásfokát, másrészt tetemesen megnöveli a könyvtári ellátás költségeit. Az új lakótelepeken ugyanis városi alküzpontokat kell kialakítani a lakosság napi szükségleteinek kielégítése érdekében, s az alapfokú ellátást biztosító intézmény-együttesbe beletartozik a fiókkönyvtár is. /Ezek a "járulékos" beruházások pedig gyakran csak évtizedes késéssel valósulnak meg/. A fiókok szolgáltatásai nem azonos értékűek a központ szolgáltatásaival, s művelődéspolitikai szempontból sem különbözik, hogy a központi könyvtárak szolgáltatásaihoz a hálózat olvasótáborából milyen arányban részesednek.

Nagykanizsán, a keleti városrészben erőteljesen fejlődő, 10 ezres népességű lakótelep jelenlegi központja 2 km távolságra van a belvárostól, s ebben az irányban a helyi közlekedés is fejletlen. A centrumtól nyugatra, a várostól földrajzilag is elkülönülő, 8 ezres népességű, földszintes beépítésű Kiskanizsa a múlt század hatvanas éveiben csatlakozott a városhoz, de megtartotta mezőgazdasági jellegét. Északi irányban, a Fényforrásgyár környékén ismét egy új lakótelep bontakozik ki, mely a gyár dolgozóinak lakóhelyül



szolgálat, két km távolságra a központtól. Tehát újabban az ipar is külön lakótelepre tart igényt, így a városépítési alapelvek fordítottak érvényesülnek.

(10.000)

A központi könyvtár belső vonzáskörzetében a város 43 ezer főnyi népességből 22-23 ezer fő lakik. A városfejlesztés jelenlegi szakasza sem kedvező a könyvtári ellátás szempontjából; csak az évtized végén kezdődhet meg a nagyobb arányú városrendezés és a belső területek beépítése.

A város területén jelenleg két "C" típusú könyvtár fenntartása indokolt. A keleti városrész fiókkönyvtárát 2000- 2500 olvasóra kellene méretezni, a kiskisbéri városrészben lévő 48 m<sup>2</sup> alapterületű fiókot pedig megfelelő elhelyezéssel 1000-1200 olvasó fogadására kellene alkalmassá tenni.

A fiókhálózat fejletlenségét jól mutatja, hogy 1973-ban a hálózat 4429 főnyi 14 éven felüli olvasójából 1093 fő látogatta a fiókokat, 3336 fő pedig a központi könyvtárat.

- . -

A belső vonzáskörzet nagysága, és a kedvezőtlen városszerkezet nemcsak az olvasótábor nagyságában, hanem az olvasók foglalkozási szerinti megoszlásában is erőteljesen kifejeződik. A Városi-Járási Könyvtárban a fizikai dolgozók aránya alacsony, a 63 %-uk szakmunkás. 1970-ben a városban lakó 12,372 főnyi fizikai állományú munkavállalóbból csak 4602 fő, 37,2 % volt a szakmunkás/. A szakmunkások többsége a fiatalabb korosztályokhoz tartozik. Ezek már iskolai tanulmányaik során kerültek kapcsolatba a könyvtárral, a tagságukat munkavállalásuk után is megtartották.

A potenciális olvasótábor nagyságának vizsgálata feltételezi, hogy megismerjük: a könyvtár központi szerepköre miként mutatkozik meg az olvasótábor és a kölcsönzési forgalom összetételében.

Amíg az alapfokú szolgáltatásoknál 22-23 ezer főnyi népességet vehettünk figyelembe, a közép- és felsőfokú szolgáltatások köre -az ellátási modell értelmében- a város és vonzáskörzete népességére terjed ki.



A városok vonzáskörzetét az ellátási funkciók alakítják ki. Tágabban értelmezve, az ellátási funkciók körébe tartozik a vidéki népesség munkahellyel való ellátása is. Ez együtt jár a lakosság társadalmi átrétegződésével, mert a mezőgazdaság az ifjúsági munkaerőforrás mind kisebb hányadára tart igényt. A város munkaerővonzása csak kisebb mértékben eredményezi a munkaerő betelepülését. A vidéki munkaerő többsége nem tud vagy nem is akar lakóhelyet változtatni. A közeli községekből naponként járnak be munkahelyükre, míg a távolabb lakók a "hétvégi ingázók" csoportját alkotják. Az utóbbiak munkaszállásokon vagy albérletben laknak. Az inga-vándorforgalom adatait pontosan ismerjük, s az ingázási körzethatár is elég élesen kirajzolódik.

A településhálózat-fejlesztési tervek az ingázási körzethatárt, a lakó- és munkahely közti maximális távolságot a közlekedésre fordított idő tartományában fejezik ki, s a közlekedési viszonyok fejlődését is feltételezve a napi ingázás határa 1/2 - 3/4 órányi "távolság"-ra terjed ki, beleértve a gyalogos közlekedésre fordított időt is. Ez a körzethatár megközelítőleg egybeesik a járásközigazgatási határaival. A járás és a város közti kapcsolatot így a lakó- és munkahely kapcsolata is erősíti.

A nagykanizsai munkahelyekre bejáró napi ingázók száma

|          |               |
|----------|---------------|
| 1965-ben | 3255 fő,      |
| 1970-ben | 5586 fő,      |
| 1973-ban | 7358 fő volt, |

s bár 1973-ban a városi munkahelyek 27 %-át a napi ingázók töltötték be, a munkaerővonzás e nagyon erőteljes növekedésének hatása azkönyvtár olvasótáborában egyáltalán nem mutatható ki. Ez a munkaerő az iparban, építőiparban és a szállítási ágazatban dolgozik. Az egyéb ágazatokba a bejárók 5 %-a sem jut. Az ipari munkahelyek számának növelése is elsősorban a szakképzetlen, főként női munkaerő foglalkoztatásának megoldása érdekében történt. Mivel az utóbbi években a szakszervezeti könyvtárak olvasótáborára csökkent, a bejáró dolgozók számának növekedését e hálózat olvasótáborában nem tételezhetjük fel. A lakóhelyen lévő községi könyvtárak egyébként is gazdagabb választékkal rendelkeznek kultúráltsabb igénybevételi feltételekkel<sup>és</sup> mint az államiak. A nagykanizsai járás községi könyvtáraiban az ipari fizikai dolgozók száma 1973-ban 1891 fő volt, közel kétszerese a járás területén lévő ipari munkahelyek számának<sup>1</sup>.



Az olvasók lakóhely szerinti megoszlása

1974-ben a Városi-Járási Könyvtár olvasótáborában a 14 éven felüli olvasók lakóhely szerinti megoszlása az alábbi volt:

|                           |            |
|---------------------------|------------|
| állandó nagykanizsa lakos | 2265       |
| ideiglenes " "            | 686        |
| vidéki lakos              | <u>411</u> |
| Összesen:                 | 3362 fő    |

A 411 főnyi vidéki lakosból 312 fő a napi "ingázók" / tanintézet-  
be és munkahelyre bejárók/ száma, 99 fő pedig vidéki munkahelyen dol-  
gozik, illetve nem nagykanizsai székhelyű tanintézetben tanul.

|                |                           |           |
|----------------|---------------------------|-----------|
| Az utóbbiakból | vidéki pedagógus          | ⊕ 39 ✓    |
|                | agrármérnök               | ⊕ 6       |
|                | egyéb értelmiségi         | ⊕ 15      |
|                | értelmiségi összesen:     | ⊕ 60      |
|                | adm. alkalmazott          | ⊕ 8       |
|                | technikus, szakmunkás     | ✓ 12      |
|                | középiskolai tanuló       | 2         |
|                | egyetemi, főisk.-i hallg. | 17        |
|                |                           | <u>39</u> |

A bejárók foglalkozás szerinti megoszlása:

|                       |            |
|-----------------------|------------|
| középiskolai tanuló   | 113        |
| főiskolai hallgató    | 4          |
| szakmunkástanuló      | <u>68</u>  |
| tanulók együtt:       | 185        |
| szakmunkás            | ✓ 49       |
| betanított és segédm. | 17         |
|                       | <u>66</u>  |
| művezető, technikus   | ⊕ 10 ✓     |
| értelmiségi foglalk.  | ⊕ 17       |
| egyéb szakalkalmazott | ⊕ 9        |
|                       | <u>36</u>  |
| adminisztratív        | ⊕ 25       |
| bejárók együtt        | <u>312</u> |

A 686 fő ideiglenes nagykanizsai lakosból

|                     |           |
|---------------------|-----------|
| középiskolai tanuló | 403       |
| főiskolai hallgató  | 78        |
| szakmunkástanuló    | <u>19</u> |
| tanuló összesen     | 500 fő,   |

a tanulókon kívüli 186 fő foglalkozási megoszlásában csak az a  
jellegzetesség mutatható ki, hogy az összes olvasó foglalkozási  
megoszlásához képest az ideiglenes lakosok között magasabb a műszaki  
foglalkozásúak aránya.

99  
312  
99  
411  
főiskolai  
vidéki: 748  
Szellens  
vidéki: 129  
Azt is kivevén  
vidéki öng. 124  
207



Az olvasótábor lakóhely szerinti megoszlását értékelve megállapíthatjuk, hogy az a város és vidéke között fennálló kapcsolatok jelenlegi színvonalát egyáltalán nem tükrözi. A bejárók 60 %-a diák, jellelhet, a bejáró középiskolások száma is kevés, 113 fő. /Ez a kollégiumi ellátás helyzetével, illetve a szakközépiskolák beiskolázási körzetével van összefüggésben. A középiskolások kollégiumi férőhelyeinek száma az 1973/74-es tanévben 668 volt/.

A 411 fő vidéki olvasó az olvasótábor 12,2 %-át képviseli.

A vidéki olvasókból összesen 204 fő a tanuló, 207 fő pedig a munkavállaló /aktív kereső/. A 207 főből 80 vidéki, 127 nagykanizsai munkahelyen dolgozik. A vidéken dolgozók közül 60 fő, a bejárók közül 17 fő az értelmiségi foglalkozású.

A vidéken lakó és dolgozó olvasók /nem bejárók/ esetében a központi könyvtár igénybevitelét szinte kizárólagosan a szakirodalmi szükségleteknek kell tulajdonítanunk.

A bejáró dolgozók könyvtárhasználatát a könyvtár és a munkahely közti távolság is befolyásolja. A bejáró 49 szakmunkás fele a kereskedelemben és a szolgáltató iparban -tehát a városcentrumban-, a többi a centrum közelében lévő Kőolajipari Gépgyárban dolgozik. A Gépgyárban dolgoznak továbbá a bejáró olvasók között található technikusok, művezetők is.

- . -

Az olvasótábor lakóhely és foglalkozás szerinti megoszlásának ismeretében arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a központi könyvtár potenciális olvasótáborának nagyságát nem lehet az ellátási terület /a város és vonzáskörzete/ népességszáma alapján meghatározni.

Az utóbbi 10 évben a 14 éven felüli olvasók száma a Városi-Járásai Könyvtárban majdnem megkétszereződött. A statisztikai adatszolgáltatási rendszer többszöri változása miatt nem tudjuk ugyan a változást foglalkozási csoportonként pontosan nyomon követni, de az olvasótábor növekedésének főbb jellemzői meghatározhatók. /1970-ig a szakmunkástanulókat a fizikai dolgozónál kellett kimutatni, továbbá a szellemi dolgozókat a nyugdíjasoktól, háztartásbeliektől és egyéb foglalkozásúaktól csak 1969 óta kell elkülöníteni/. A statisztikai időszakból egy viszonyszám felhasználásával is jellemezhető az olvasótábor növekedése.

Az olvasótáborban a tanulók aránya

|                         |              |
|-------------------------|--------------|
| 1963-ban megközelítőleg | 38 %         |
| 1971-ben                | 49,5         |
| 1972-ben                | 49,1         |
| 1973-ban                | 50,0         |
| 1974-ben                | 47,0 % volt. |

A tanulók száma tehát az egész olvasótábornál nagyobb arányban növekedett. Ez a folyamat azonban lezárult.

Bár 1974-ben a nagykanizsai középiskolák tanulóinak 50,0 %-a, a Szakmunkásképző Intézet tanulóinak pedig csupán 16 %-a iratkozott be a Városi-Járási Könyvtárba, a továbbiakban nem a tanulólétszámtól függ elsődlegesen az olvasótábor növekedése.

A város középiskoláinak tanulólétszáma az 1969/70-es tanévben 2544 fő, az 1973/74-es tanévben 2243 fő volt. A négyévi évi csökkenés 301 fő. / 50 %-os könyvtárhasználati arány esetén ez 150 könyvtári olvasónak felel meg/. Valószínű, hogy a szakközépiskolai ~~szakközépiskolai~~ hálózat fejletlensége miatt és a kedvezőtlen demográfiai viszonyokkal összefüggésben a tanulólétszám még tovább csökken. Ha az évtized végéig a tanulók 60 %-os könyvtárhasználatát tételezzük is fel, ez csak 200 főnyi új olvasót jelent.

Az olvasótábor növekedését erőteljesen befolyásolhatná még a szakmunkástanulók olvasási kultúrájának fejlődése. A nagykanizsai szakmunkásképzés helyzete is megoldatlan. A képzés nem tudott alkalmazkodni az ipar szakmunkaerő-szükségletéhez. Az oktatott szakmák köre nagyon szűk, s a tanulók szakmák szerinti megoszlása sem kedvező a könyvtári igények tekintetében. /A közismereti tantárgyakkal kapcsolatos igények a kötelező irodalomra korlátozódnak, a szakmai képzésnél pedig az alapfokú műszaki szakkönyvek vehetők figyelembe. Az iskolai könyvtár szerepe ezért a Szakmunkásképző Intézetben sokkal jelentősebb lehet, mint a középiskolákban/.

- - -

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a központi funkciójú közművelődési könyvtárak potenciális olvasótáborát csak a lakosság foglalkozás szerinti összetételének részletes elemzése alapján lehet megismerni. Mint a következő fejezetben látjuk, a foglalkozás az iskolai végzettségénél fontosabb tényező. Ezt elsősorban az értelmiségiek foglalkozási csoportjainak összehasonlításával lehet kimutatni.



Az olvasótábor foglalkozás szerinti megosztása a KSH által kialakított egyéni foglalkozási főcsoportok alapján történt. A teljes részletességi feldolgozás célja, hogy az 1970. évi népszámlálás adataival történő összehasonlítás alapján megközelítő pontossággú képet kaphassunk a különböző foglalkozási csoportokhoz tartozók, különösen az értelmiségi foglalkozásúak képviselői arányáról az olvasótáborban.

A szellemi foglalkozású olvasók száma az utóbbi évtizedben a tanulók számához hasonló arányban növekedett az olvasótáborban, de számbeli növekedésük 1974-ben is erőteljesen folytatódott. A függeléként csatolt 3. sz. táblázat vonatkozó adatainak helyes értékelése céljából meg kell említeni, hogy az irodai dolgozók, az adminisztratív állományúak pontos elkülönítése csak az 1974. évi olvasótábor részletes elemzésével történhetett meg, tehát valószínű, hogy az előző években is kevesebb volt a számuk a szellemi foglalkozásúak között.

A népszámlálási statisztika az értelmiségieknek az oklevél jellege szerinti megosztását is tartalmazza. Az értékelésnél figyelembe kell venni a népszámlálás óta eltelt 5 évben bekövetkezett változásokat is. A legnagyobb népességű értelmiségi csoport, a pedagógusok száma csak jelentéktelen mértékben változhatott. A statisztikai évkönyvekből ez a változás meg is állapítható. Falunk a még mindig többségben lévő pedagógusok mellett a legnépesebb értelmiségi csoport az agrár-értelmiségből tevődik ki. Az utóbbi csoport számbeli változása sem jelentős.

A város területén élő műszaki értelmiségiek ésműszaki szakalkalmazottak száma 1970 óta valószínűleg megkétszereződött. 1965 és 1970 között ugyanis a műszaki állomány növekedése -szükségyszerűen- elmaradt az ipari fejlődéshez képest, de a város ipari szervezeteinek fejlődése 1970 után is hasonló ütemben folytatódott. A fejlődést az iparban foglalkoztatottak számának növekedése ~~xxx~~ pontosan nem tükrözi, mert a termelés bővítésével többszáz millió értékű ~~rekonstrukció~~ rekonstrukció is megvalósult, s a korszerű technológiai eljárások bevezetése a műszaki állománynak az ~~xxxxxx~~ nagyobb arányú növelését tette szükségessé. Vagyis: az egy műszakira jutó munkások száma csökkent. A városba került fiatal műszakialak számára (a város jelenlegi közművelődési intézmény-ellátottsága miatt is-) a könyvtár a közösségi kapcsolatok kialakításának is keretül szolgálhatott, s a városhoz való kötődésüket is erősítette.

A KÖNYVTÁR TÁRSADALMI KÖRNYEZETÉNEK TÜKRÖZŐDÉSE  
AZ 1974. ÉVI OLVASÓTÁBOR FOGLALKOZÁS SZERINTI ÖSSZETÉTELÉBEN

Az olvasók száma egyéni foglalkozási főcsoport  
és kiemelt egyéni foglalkozás szerint

A./ Fizikai dolgozók

1. Szakt munkások

|                                       |    |    |
|---------------------------------------|----|----|
| Bányászati foglalk. /olajbányászat/   | 4  |    |
| Kohászati "                           | 1  |    |
| Vas-, fém- és gépipari szakmák:       |    |    |
| géplakatos                            | 4  |    |
| szerszámkészítő lakatos               | 5  |    |
| lakatos, egyéb                        | 21 |    |
| fémesztergályos                       | 34 |    |
| marós, fűrész és hasonló foglalk.     | 7  |    |
| gépjármű és motorszerező              | 21 |    |
| mezőgazdasági gépkezelő               | 1  |    |
| hegesztő                              | 4  |    |
| galvanizáló, dukkózó                  | 2  | 99 |
| Fogtechnikus                          |    | 3  |
| Műszerészek:                          |    |    |
| mechanikai műszerész                  | 35 |    |
| beállító "                            | 3  |    |
| híradástechnikai /rádió-, tv szerelő/ | 7  | 45 |
| Villamosgép- és -motorszerező         | 2  |    |
| + Vésnök                              | 1  |    |
| + Üvegműves                           | 1  |    |
| Asztalos és egyéb faipari             | 16 |    |
| Vegyipari                             | 2  |    |
| Nyomdaipari                           | 1  |    |
| Ruházati ipari                        | 7  |    |
| + Bőripari (cipőipari)                | 6  |    |
| Élelmiszeripari                       | 8  |    |
| Gépész                                | 1  |    |
| Ipari gépkezelő                       | 5  |    |
| Mezős                                 | 1  |    |
| Egyéb ipari                           | 1  |    |
| Építőipari foglalkozásúak:            |    |    |
| kőműves                               | 3  |    |
| csőszerelő /viz-,gáz-,fűtőcsőszerező/ | 12 |    |
| épületfestő                           | 3  |    |
| villanyszerelő                        | 11 |    |
| egyéb                                 | 2  | 31 |

ÁTVITEL:

235



ÁTHOZAT:

235

Mezőgazdasági foglalkozásúak:

|         |          |   |
|---------|----------|---|
| kertész | 2        |   |
| erdész  | <u>2</u> | 4 |

Kereskedelmi, vendéglátóipari fogl.

|                     |          |    |
|---------------------|----------|----|
| elárusító           | 22       |    |
| pincér, felszolgáló | 7        |    |
| szakács             | <u>3</u> | 32 |

Szolgáltatás /fodrász, kozmetikus/

|                                  |          |    |
|----------------------------------|----------|----|
| Szállítás, hírközlés:            |          |    |
| gépkocsi, autóbusz, dőmpervezető | 22       |    |
| mozdonyvezető                    | 3        |    |
| darus                            | <u>3</u> | 28 |

SZAKMUNKÁS ÖSSZESEN:

302

2. Betanított munkások

|                 |           |     |
|-----------------|-----------|-----|
| gépipari        | 78        |     |
| faipari         | 13        |     |
| ruházati ipari  | 2         |     |
| cipőipari       | 2         |     |
| élelmiszeripari | 1         |     |
| közlekedési     | 8         |     |
| árukezelő       | <u>12</u> | 116 |

3. Segéd munkások

66

4. Önállóak

|                        |          |   |
|------------------------|----------|---|
| kisiparos              | 6        |   |
| kiskereskedő           | 2        |   |
| mezőgazdasági foglalk. | <u>1</u> | 9 |

FIZIKAI DOLGOZÓ ÖSSZESEN:

493

## B./ Szellemi dolgozók

### 1. MŰSZAKIAK

#### a./ Irányítók:

|                               |            |   |
|-------------------------------|------------|---|
| műszaki vezető, főmérnök      | 6          | ✓ |
| gyártásvezető, term. irányító | 2          | ✓ |
| mérnök                        | 88         | ✓ |
| mezőgazd.-i mérnök, irányító  | 25         | ✓ |
| erdőmérnök                    | 8          | ✓ |
| állatorvos                    | 7          | ✓ |
| mező- és erdőgazd.-i Hszvez.  | 5          | ✓ |
|                               | <u>141</u> |   |

#### b./ Szakalkalmazottak:

|                               |            |   |
|-------------------------------|------------|---|
| technikus                     | 75         | ✓ |
| művezető                      | 18         | ✓ |
| egyéb műszaki szakalkalmazott | 50         | ✓ |
| mezőgazd.-i technikus         | 6          | ✓ |
|                               | <u>149</u> |   |

MŰSZAKI ÖSSZESEN: 290

### 2. ÁLLAMIGAZGATÁSI, GAZDASÁGI FOGLALKOZÁSUK

#### a./ Irányítók:

|                                 |           |
|---------------------------------|-----------|
| főhatósági, tanácsai vezetők,   |           |
| osztályvezetők                  | 8         |
| ügyész, bírő, ügyvéd            | 4         |
| vállalatok, gazd.-i intézmények |           |
| vezetői                         | 3         |
| termelésbevetkezeti vezető      | 3         |
| főkönyvelő, közigazdász         | 16        |
| szállítási, hírközlési szakmai  |           |
| irányító                        | 1         |
|                                 | <u>35</u> |

#### b./ Szakalkalmazottak:

|                                  |           |
|----------------------------------|-----------|
| államigazgatási, tanácsai előadó | 39        |
| egyéb, gazd.-i szakalkalmazott   | 9         |
|                                  | <u>48</u> |

ÁLLAMIGAZGATÁSI, GAZDASÁGI ÖSSZESEN: 83

### 3. EGÉSZSÉGÜGYI FOGLALKOZÁSUK

#### a./ Irányítók:

|                                |           |
|--------------------------------|-----------|
| kórházi, rendelőintézeti orvos | 12        |
| egyéb orvos                    | 1         |
| gyógyszerész                   | 2         |
|                                | <u>15</u> |

#### b./ Szakalkalmazottak:

|                       |           |
|-----------------------|-----------|
| orvosi asszisztens    | 15        |
| gyógyszerésztechnikus | 1         |
| ápolóné, szülésznő    | 22        |
| egyéb egészségügyi    | 4         |
|                       | <u>42</u> |

EGÉSZSÉGÜGYI ÖSSZESEN: 57



#### 4. KULTURA

##### a./ Pedagógusok:

|                                        |           |     |
|----------------------------------------|-----------|-----|
| főiskolai tanár                        | 6         |     |
| középiskolai tanár                     | 57        |     |
| mérnök-tanár /középiskolai/            | 2         |     |
| ált. iskolai tanár                     | 84        |     |
| tanító                                 | 35        |     |
| óvónő                                  | 18        |     |
| szakoktató /technikus képesítéssel/    | 9         |     |
| képesítés nélküli nevelő /ált.iskolai/ | 34        |     |
| képesítés nélküli óvónő                | <u>15</u> | 260 |

b./ Művészeti és népművelői foglalkozású 49

c./ Egyéb értelmiségi foglalkozású 3

KULTURÁLIS ÖSSZESEN: 312

##### K i e m e l é s :

A pedagógusok közül vidéken tanítanak:

|                                  |          |
|----------------------------------|----------|
| középiskolai tanár               | 2        |
| ált. iskolai tanár               | 25       |
| tanító                           | 12       |
| óvónő                            | 1        |
| képesítés nélküli nev./ált.isk./ | 34       |
| képesítés nélküli óvónő          | <u>2</u> |
| Összesen:                        | 76       |

#### 5. IRODAI, SZÁMVITELI FOGLALKOZÁSUK

##### a./ Szakalkalmazottak:

|                                           |          |    |
|-------------------------------------------|----------|----|
| Forgalmi és szállítási szakalkalmazott    | 19       |    |
| távírósz., telefonkezelő                  | 2        |    |
| áruforgalmi, értékesítési foglalkozású    | 11       |    |
| kereskedelmi, vendéglátóipari üzletvez.   | 6        |    |
| könyvelő, számlázó                        | 26       |    |
| egyéb számviteli és pénzügyi foglalkozású | 17       |    |
| munkügyi, személyzeti előadó              | <u>5</u> | 86 |

##### b./ Irodai dolgozók:

|                          |            |     |
|--------------------------|------------|-----|
| gyors- és gépiró         | 8          |     |
| bérelszámoló             | 13         |     |
| pénztáros, jegypénztáros | 14         |     |
| ált.adm., egyéb irodai   | <u>102</u> | 137 |

6. EGYÉB /BE NEM SOROLHATÓ/ SZAKALKALMAZOTT 26

# TANULÓK

## 1. Középiskolai tanulók

### a./ A nagykanizsai középiskolák tanulói:

|                                                                         |     |
|-------------------------------------------------------------------------|-----|
| Landler Jenő Gimn. és Szakközépiskola                                   | 328 |
| Mező Ferenc Gimn. és "                                                  | 261 |
| Tóth György Keresk. "                                                   | 68  |
| Reimondy Vilmos Kőlejtőbányászati és<br>Mélyfűrészipari Szakközépiskola | 192 |
| Winkler Lajos Vegyipari Szakközépiskola                                 | 236 |
| Cserháti Sándor Mg-i "                                                  | 37  |

1122

### b./ Nem nagykanizsai középiskolák tanulói

18

középiskolások együtt:

1140

### c./ Szaktanfolyamok tanulói, hallgatói

12

1152

## 2. Egyetemi, főiskolai hallgatók

### a./ a Nagykanizsai Agronómiai Főiskolán

92

### b./ más főiskolákon, egyetemeken

104

196

## 3. Szakk munkástanulók

233

|                            |     |
|----------------------------|-----|
| ált. iskolai végzettséggel | 203 |
| középiskolák "             | 27  |
|                            | 233 |
| ipari, építőipari szakmák  | 203 |
| keresk. és szolg. ipari    | 29  |
| mezőgazdasági              | 1   |
|                            | 233 |

## K i e m e l é s

### A tanulók közül bejáró középiskolás

113

### főiskolai hallgató

4

### szakk munkástanuló

68

bejáró összesen:

185



**AKTIV KERESŐK ÖSSZESEN:**

**A./ Fizikai dolgozók**

|                        |          |     |
|------------------------|----------|-----|
| 1. Szakmunkások        | 302      |     |
| 2. Betanított munkások | 116      |     |
| 3. Segédmunkások       | 66       |     |
| 4. Önállóak            | <u>9</u> | 493 |

**B./ Szellemi dolgozók**

|                                 |            |     |
|---------------------------------|------------|-----|
| 1. Műszakiak                    | 290        |     |
| 2. Államigazgatási, gazdasági   | 83         |     |
| 3. Egészségügyi foglalk.        | 57         |     |
| 4. Kulturális foglalk.          | <u>311</u> |     |
| 5/a Irodai, számviteli foglalk. | 86         |     |
| 6. Egyéb, be nem sorolható      | <u>26</u>  |     |
| Vezető és szakalkalmazott :     | 854        |     |
| 5/b Irodai dolgozó              | <u>137</u> | 991 |

**AKTIV KERESŐ ÖSSZESEN:** 1484

**C./ Inaktív keresők /nyugdíjas, járadékos/** 176

**D./ Nem kereső foglalkozásúak, eltartottak:**

|                         |            |
|-------------------------|------------|
| 1. Tanulók:             |            |
| középiskolai tanulók    | 1152       |
| egyetemi, főisk. hallg. | 196        |
| szakmunkástanulók       | <u>233</u> |
| Összesen:               | 1581       |
| 2. Háztartásbeli        | 79         |
| 3. Egyéb, nem kereső    | <u>42</u>  |

**1 - 3. EGYÜTT** 1702

**OLVASÓK ÖSSZESEN:** 3362

### A fizikai dolgozók

Az 1970-es népszámlálás idején a város 19.192 főnyi aktív keresőjéből 13.017 fő volt a fizikai dolgozó, az alábbi foglalkozási minőségben:

|                   |      |
|-------------------|------|
| szakmunkás        | 4602 |
| betanított munkás | 4177 |
| egyéb fizikai     | 3593 |
| önálló            | 645  |

A fizikai dolgozók közül 586 fő érettségizett.

A munkásokból a népgazdasági ágazatok az alábbiak szerint részesedtek:

| <u>á g a z a t</u>        | <u>szak-</u><br><u>m u n k á s</u> | <u>betanított</u> | <u>egyéb</u><br><u>fizikai</u> |
|---------------------------|------------------------------------|-------------------|--------------------------------|
| ipar                      | 2643                               | 3043              | 1459                           |
| építőipar                 | 346                                | 105               | 181                            |
| mező-,erdőgazd., vízgazd. | 205                                | 134               | 600                            |
| szállítás, hírközlés      | 541                                | 428               | 202                            |
| kereskedelem, vendéglátás | 492                                | 216               | 198                            |
| szolgáltatás              | 146                                | 39                | 215                            |
| egyéb                     | 719                                | 206               | 738                            |

A szakmunkások egyéni foglalkozási főcsoportok szerinti megoszlása 1970-ben az alábbi volt:

|                               |      |
|-------------------------------|------|
| ipari                         | 2556 |
| építőipari                    | 745  |
| mezőgazdasági                 | 54   |
| kereskedelmi, vendéglátóipari | 465  |
| szolgáltatási                 | 96   |
| szállítási                    | 688  |

A két táblázat összehasonlításával látható, hogy a szakmunkások népgazdasági ágak szerinti megoszlása és a foglalkozási főcsoportok létszáma között jelentős eltérés mutatkozik, különösen az építőipari szakmákban. Az utóbbiak többsége az "egyéb" ágazatokban/különösen a városfenntartás, kommunális ellátás területén/ dolgozik.



A "szóródás"-sal kapcsolatos szociológiai tényezők hatása a kulturális igényekben is megmutatkozik. A 680 építőipari szakmunkás 4,5 %-ának felel meg a könyvtár olvasótáborában található építőipariak száma.

A város szakmunkásainak 55,4 %-a "ipari" szakmákra szerzett képesítést, s az ipari ágazatban a város szakmunkásainak 57,4 %-a dolgozott.

A város árutermelő ipari szervezetei a IV. ötéves tervidőszakban is erőteljesen fejlődtek, s így az ipari szakmák iránti "kereslet" is tovább növekedett. /Az utóbbi években a "szolgáltatás" "ipari" munkaerő-igénye is fokozódik, különösen a műszerész és autószerelő szakmákban./

A város ipari fejlődésének ütemét az alábbi táblázat szemlélteti:

| é v<br>/évvégi<br>állapot/ | Az iparban<br>foglalkoztatottak<br>Összesen | e b b l<br>munkás | alkalmazott |
|----------------------------|---------------------------------------------|-------------------|-------------|
| 1960                       | 5766                                        | 4513              | 1253        |
| 1965                       | 7525                                        | 5875              | 1650        |
| 1969                       | 12111                                       | 9332              | 2780        |
| 1970                       | 12477                                       | 9672              | 2805        |
| 1973                       | 14893                                       | 11254             | 3639        |

A város területén 23 árutermelő ipari szervezet található.

1970-ben a 9672 fő ipari munkásból 7938 fő a 23 árutermelő szervezetben dolgozott. Az iparon belül a gépipar a vezető szerep. 1970-ben a gépipar a munkaslétszámából 4024 fővel részesedett, s közülük 1336 fő volt a szakmunkás.

A IV. ötéves tervidőszakra a 23 ipari szervezet a munkaslétszám 3270 fős növelését tervezte, s ebből a gépipar 2680 fővel kíván részesedni.

A létszám-terv szerint az említett iparvállalatoknál a szakmunkások száma 1100 fővel növekszik, s ebből a növekedésből 780 fő jut a gépiparra.

A munkaslétszámon belül a szakmunkások aránya kedvezőtlen. 1970-ben 32,7 % volt, lényegesen alacsonyabb az országos átlagnál /43,1 3/. Az arány a létszám-terv megvalósulása esetén sem változik lényegesen, de a számbeli növekedés mégis jelentős.

Fontos momentumként kell azonban értékelnünk, hogy a szakmunkás-tanulók 60-65 %-a vidéki, mert a fiatal szakmunkásoknak legalább az 50 %-át a napi ingások közé kell számítenunk. /Mint az olvasók lakóhely szerinti vizsgálatánál láttuk, ez a tényező nagyon jelentős/.

A város aktív keresői között a szakmunkások száma 1974-ben 5100 főnyi lehetett, az 1970. évi népszámlálás 4602 fős létszámával szemben. Az ipari szakmákban dolgozókat pedig 3 ezer főre becsülhetjük.

- . -

Nagykanizsa népessége az 1970-es népszámlálás óta eltelt négy év alatt háromezer fővel nőtt. A népességnövekedés alapján az aktív keresők számának másfélszeres főnyi növekedését lehet feltételezni, s ebből ezer főt a fizikai dolgozók állományához sorolhatunk. Így a város fizikai dolgozóinak száma 1974-ben 14 ezer fő lehetett.

1974-ben a Városi-Járási Könyvtárat 493, a fiókkönyvtárakat 435 fő fizikai dolgozó látogatta. A 928 fő fizikai foglalkozású olvasó a város fizikai dolgozóinak mindössze 6,6 %-a.

| <u>központi könyvtár</u> |            | <u>fiókok</u>  |            |
|--------------------------|------------|----------------|------------|
| összes fizikai           | szakmunkás | összes fizikai | szakmunkás |
| 493                      | 302        | 435            | 148        |

Összes fizikai: 928  
szakmunkás: 450

A 450 fő szakmunkás olvasó az 1974. évre feltételezett 5100 fő szakmunkás 8,8 %-ának felel meg.

A betanított munkások és egyéb fizikai dolgozók 5,3 %-a iratkozott be 1974-ben a városi könyvtárhálózat könyvtáraiba.

A szakmunkások és a többi fizikai dolgozó könyvtári kapcsolatai közti különbség a magasabb olvasói arányon kívül kifejeződik még a differenciáltabb könyvtárhasználati igényekben is. A fiókkönyvtárak fizikai foglalkozású olvasóinak csupán 34 %-a volt szakmunkás, míg a központi könyvtárban a fizikai dolgozók közti arányuk 61 % volt.

Ezt az eltérést elsősorban azzal magyarázhatjuk, hogy a szakmunkások könyvtári kapcsolatainak kialakításában a műszaki szakirodalom is jelentős tényező.



A központi könyvtárba beiratkozott 302 fő szakmunkás-olvasó foglalkozási főcsoportok szerinti megoszlása az alábbi volt:

|                            |     |
|----------------------------|-----|
| ipari                      | 196 |
| építőipari                 | 31  |
| mezőgazdasági              | 4   |
| kereskedelmi, vendéglátóip | 32  |
| szolgáltatási              | 3   |
| szállítási                 | 28  |

Az ipari szakmákban belül a vas-, fém- és gépipari foglalkozású olvasók csoportja a legnépesebb /99 fő/. 1970-ben a 2556 városi ipari szakmunkásból 1137 fő dolgozott az említett szakmákban, s a gépipar fejlődése következtében e szakmákban lehetett a legnagyobb létszámnövekedés. Ezt bizonyítja, hogy a Nagykanizsai Szakmunkásképző Intézet tanulólétszámának fele e szakmákra szerzett képesítést. /Az 1974/75-ös tanévben az 1174 fő tanulóbból 655 fő vas-, fém- és gépipari szakmai képzésben részesült/.

Az olvasótáborban a második legnagyobb ipari szakmunkás csoportot a műszerészek képezik /45 fő/. 1970-ben a város aktív keresői között csupán 233 fő volt a műszerész foglalkozású, s az utóbbi négy évben a helyi szakmunkásképző intézetből mindössze 64 műszerész került ki. Ha a maximális létszámnövekedést tételezzük fel, s a műszerészek számát 300 főre becsüljük, képviselési arányuk az olvasótáborban így is 14 %. Ebben a szakmában a legmagasabb az elméleti képzés, s néhány év óta a műszerészképzés középiskolai végzettségre épül. A magas könyvtárhasználati arányt azonban a foglalkozás jellegének kell elsősorban tulajdonítanunk. /A 45 fő műszerészből 25 fő érettségizett/.

Az ipari szakmák közül az asztalos és faipari szakmákat kell még külön megemlíteni. Az 1970-es népszámlálás 191 fő asztalos és épületasztalos szakmunkást tart nyilván, a többi faipari szakmát külön nem említi. Nagykanizsa egyetlen könnyűipari nagyüzeme a Kanizsa Bútorgyár /6 többi a gépiparhoz tartozik/. A Bútorgyár 1970-ben 327, 1972-ben 440 szakmunkást foglalkoztatott. A szakmunkás-állomány szakmai összetételét nem ismerjük, de feltételezhetjük, hogy legalább a kétharmaduk faipari. E vállalaton kívül még számos kisebb -főként szolgáltató tevékenységet folytató- üzem foglalkoztat faipari szakmunkásokat, de a többség a nagyvállalatnál összpontosul. Ez a körülmény indokolja, hogy az 1350 főt foglalkoztató vállalatnál dolgozó könyvtári olvasók számáról és foglalkozási összetételéről részletesen tájékozódjunk.



**A Kanizsa Bútorgyárban dolgozó könyvtári olvasók foglalkozási összetétele:**

|                   |    |
|-------------------|----|
| mérnök            | 3  |
| művezető          | 2  |
| technikus         | 2  |
| műszaki           | 7  |
| irodai-számviteli | 3  |
| szellemi dolgozó: | 10 |
| műszerész         | 3  |
| asztalos          | 7  |
| kárpitos          | 2  |
| asztorgályos      | 2  |
| lakatos           | 1  |
| egyéb szakmunkás  | 4  |
| szakmunkás        | 19 |
| betanított munkás | 5  |
| segédmunkás       | 1  |
| fizikai dolgozó:  | 25 |

A vállalat 1972-ben 440 szak-, 505 betanított és 227 segédmunkást foglalkoztatott. A szellemi foglalkozásúak száma 176 fő volt. /Az 1975. évi létszámtervük 1580 fő/. A munkások egyharmada bejáró.

A könyvtárba beiratkozott 13 faipari szakmunkásból 9 fő /7 asztalos és 2 kárpitos/dolgozik a Bútorgyárban. A gyár termelési profiljának megfelelő szakmákban dolgozók tehát kisebbségben vannak az olvasók között. A helyzetkép alapján téves következtetésekre juthatnánk, ha nem vizsgálnánk a munkások életkori összetételét. A szakmunkások 1970 után szerzett szakképesítést, s ebben az időszakban a gyár - a termelés korszerűsítésével összefüggésben - nagyobb számban alkalmazott fém- és gépipari szakmákra képesített munkásokat.

A könyvtárba beiratkozott fizikai dolgozóknak kétharmada 25 éven aluli, s ezek a fiatalabb korosztályokból is csak azok látogatják a könyvtárat, akik iskolai tanulmányaik idején is rendszeres könyvtári olvasók voltak. A könyvtár olvasótáborában - a foglalkoztatottak számához viszonyítva - a Bútorgyárra jut a legkevesebb olvasó. Ez azért is feltűnő, mert az utóbbi években csak négy vállalat növelte erőteljesen létszámát, s a Bútorgyár is ezek közé tartozik. A foglalkoztatottak átlagos életkora tehát e vállalatnál nagyon kedvező.

- . -

Az építőipari szakmákban dolgozók sajátos helyzetére már az előző fejezetben utaltunk. E szakmák köréből csak a villany- és csőszerelő szakmákban dolgozók olvasói aránya emelkedik az átlag fölé, de a várt értéknél alacsonyabb. / 165 villany- és 144 csőszerelő szakmunkásból 12, illetve 11 fő volt könyvtári tag/.



A városban lakó kereskedelmi és vendéglátóipari szakmunkások száma 400 főre tehető. Közülük kereskedelmi foglalkozású 1970-ben 296 fő volt. A kereskedelmi dolgozók száma is jelentősen növekedett, de az új munkaerő többsége már az ingázók közül került ki. Ebben a szakmában a legmagasabb -a műszerészeket követően- az érettségizettek aránya, ezért meglepő, hogy az olvasótáborban csak 22 fő kereskedelmi dolgozót találunk. E 22 főből is 8 bejáró, így a %-arány vizsgálatánál csak 14 főt vehetünk figyelembe.

Az előbbi szakmai csoporthoz hasonlóan alakult a szolgáltatásban dolgozók könyvtári képviseleti aránya is. A 84 fő szakmunkásból 3 fő látogatta a könyvtárat.

A kereskedelem, vendéglátás és a szolgáltatás területén dolgozók munkaidő-beosztása a legkedvezőtlenebb a közművelődési szolgáltatások igénybevétele szempontjából. Ezekben a hygományosan női szakmákban a szakmunkások 20-30 %-a érettségizett ugyan, de a munkavégzéssel kapcsolatos szakirodalmi igények e foglalkozási csoportok könyvtári kapcsolatait egyáltalán nem erősítik.

A szállítási ágazat népgazdasági jelentősége erőteljesen növekszik. A város aktív keresőiből 1970-ben már 688 szakmunkás dolgozott ebben az ágazatban szállítási szakmákban, s a járművezetők száma 532 fő volt. /Az építőipar mellett a szállítási ágazatban a legmagasabb a vidéki munkaerő aránya/. Az olvasótáborban található 22 járművezető e foglalkozási csoport 4 %-ának felel meg. Az "időtényező" hatása a szállítási szakmánál is erőteljesen kifejeződik.

#### Betanított és segéd munkások

A központi könyvtár olvasótáborában mindössze 116 betanított és 66 fő segéd munkás található.

A városban a betanított munkások állománya az utóbbi években erőteljesebben növekedett, mint a szakmunkás-állomány, míg a segéd munkások és egyéb fizikai dolgozók száma csökkent.

A nagykenézsi lakosú betanított munkások 1970. évi 4177 fős csoportja ma már megközelítheti az ötezer főt, míg a 3593 segéd munkás és egyéb fizikai dolgozó száma valószínűleg 3200 fő alá csökkent.

A vidéki olvasók között 17 fő betanított és segéd munkás található /a 11. oldal táblázata szerint/. A vidékről bejáró hét és félezer főnyi dolgozóból mintegy ötezer fő lehet a betanított és segéd munkás, így a lakóhely szerinti megkülönböztetésnek itt nincs jelentősége.



A város népességében a betanított munkások száma 1974-ben már 100-200 fővel maradhatott el a szakmunkásokétól, míg a város fizikai munkahelyeinek összes számából -a város munkaerővonzásával összefüggésben- a betanított munkások részesedtek már magasabb arányban.

A betanított munkások népgazdasági ágak és munkahelyek szerinti megoszlása sokkal kedvezőbb, mint a szakmunkásoké. 1970-ben már 72 %-uk az ipari ágazatban dolgozott, míg ekkor az ipar a szakmunkásoknak csak 58 %-át foglalkoztatta. /Egyéni foglalkozási főcsoportok szerint pedig a betanított munkások 62, a szakmunkások 58 %-a dolgozott ipari jellegű szakmákban/.

A betanított munkások számának emlitett, erőteljes növekedése a női munkaerő foglalkoztatásának megoldásával van összefüggésben. Ugyanakkor a műszaki-technológiai fejlődés is a betanított munkaerő foglalkoztatásának kedvez. Csak azoknál a nagykarizsai vállalatoknál vannak többségben a szakmunkások, ahol a termékskála a leggazdagabb, tehát a kisszeriás termelésre rendezkedtek be.

A szak- és betanított munkások iskolai végzettsége nem különbözik olymértékben, hogy a két csoport közel azonos létszáma mellett a könyvtári kapcsolatokban mutatkozó eltérést az általános műveltségi alapokkal hozhatnánk összefüggésbe.

Mint ismeretes, a női munkaerő foglalkoztatására alkalmas szakmák köre nagyon szűk. 1970-ben Magyarországon 100 szakmukásból csak 17 fő volt nő, s a 164 ezer női szakmukás fele még mindig a hagyományosan női szakmukákban dolgozott /textil- és ruházati ipar, kereskedelem, szolgáltatás/. De a női munkaerő ekkor még a betanított munkások állományában is kisebbségben volt, csak a segédmunkások és egyéb fizikaiak állományában jutott a férfiakkal közel azonos szerephez.

Nagykarizsára vonatkozóan csak a két nagy foglalkozási főcsoport, a szellemi és fizikai dolgozók két nemek szerinti megoszlását ismerjük, de a szakmukások szakmák szerinti megoszlása és az országos helyzetkép alapján a nemek aránya a szakmukásoknál elég pontosan meghatározható, s ez elégséges ahhoz, hogy a betanított és segédmunkások foglalkoztatott nők számát is megismerjük.



A város aktív keresőinek nemek szerinti megoszlása 1970-ben az alábbi volt:

|                  | <u>férfi</u> | <u>nő</u> | <u>összesen</u> |
|------------------|--------------|-----------|-----------------|
| fizikai dolgozó  | 7724         | 5293      | 13.017          |
| szellemi dolgozó | 3169         | 3006      | 6.175           |
| Összesen:        | 10.893       | 8299      | 19.192          |

Nagykanizsán a szakmunkások 4602 fő számában a női munkaerő aránya még a 17 %-os országos átlagot sem érte el, mert a városban a női szakmunkások foglalkoztatására alkalmas könnyűipari ágazatot csak két kisebb ruházati ipari üzem képviselte, s a női szakmunkások többsége a kereskedelemben dolgozott. A szakmunkás-nők számát 600 főre becsülhetjük. Az 5293 fizikai dolgozó nőből 4700 fő betanított és segédmunkás volt. De 1970-ben még a segédmunkások voltak többségben. A város kedvezőtlen iparszerkezete miatt többszáz nő nem tudott munkát vállalni, s a város vezényszervezetében élő női munkaerő foglalkoztatásáról sem tudott a város gondoskodni. Ez a helyzet indokolta előszörban az Egyesült Izzó Rt Fényforrásgyárának Nagykanizsára telepítését, melynek kiemelkedő jelentősége van a betanított női munkaerő foglalkoztatásában. A beruházási program megvalósítását 1965-ben kezdték, s három szakaszra tervezték, melyből a foglalkoztatás szempontjából legjelentősebb beruházások 1973-ig megvalósultak.

|                   | l é t s z á m   |                 |                              |
|-------------------|-----------------|-----------------|------------------------------|
|                   | 1970            | 1972            | 1975 <sup>+</sup>            |
|                   | <u>XII. 31.</u> | <u>XII. 31.</u> | <u>XII. 31.</u>              |
| szakmunkás        | 192             | 342             | 700                          |
| betanított munkás | 996             |                 | 2746                         |
| segédmunkás       | <u>100</u>      |                 | <u>300</u>                   |
| fizikai együtt    | 1288            | 2293            | 3746                         |
| műszaki           | 75              |                 | 369                          |
| adminisztratív    | <u>54</u>       |                 | <u>267</u>                   |
| szellemi együtt   | 129             | 332             | 636                          |
| Összesen          | 1417            | 2625            | 4382 <sup>+</sup> /tervszám/ |

A vállalat 1974. évi létszáma 3200 fő volt, de a létszám pontos összetételét nem ismerjük. A mintegy 2900 főnyi fizikai fizikai dolgozóból 2300 fő körül volt a betanított munkások száma, s ebből 2000 főnyi a női munkaerő. /A létszám-terv szerint 1975-ben a 3746 fizikai dolgozóból 2425 fő lesz a női munkaerő/.

**A Fényforrásgyárban dolgozó könyvtári olvasók foglalkozási összetétele:**

|                   |    |
|-------------------|----|
| mérnök            | 13 |
| művezető          | 2  |
| technikus         | 12 |
| egyéb műszaki     | 5  |
| műszaki           | 32 |
| irodai-számíteli  | 15 |
| szellemi együtt   | 47 |
| műszerész         | 14 |
| villanyszerelő    | 2  |
| egyéb szakmunkás  | 7  |
| szakmunkás együtt | 23 |
| betanított munkás | 36 |
| segédmunkás       | 15 |
| fizikai együtt    | 74 |

**A fizikai dolgozók közül érettségizett:**

|                   |    |
|-------------------|----|
| műszerész         | 8  |
| villanyszerelő    | 2  |
| szakmunkás        | 10 |
| betanított munkás | 8  |
| segédmunkás       | 2  |
| Összesen          | 20 |

A gyárban a szakmunkás munkahelyeket szinte kizárólagosan a segédmunkás munkahelyeknek pedig a többségét a férfiak töltik be. A betanított munkások között a férfiak aránya a 10 %-ot sem éri el. A szak- és betanított munkások állománya tehát nemek szerint is teljesen elkülönül. Ez a szakmai elkülönülés az akadály, hogy az érettségizett női munkaerő szakmunkásként dolgozzon. A gimnáziumokban -tehát ebben az iskolatípusban, ahol szakképzettség szerzésére nincs lehetőség- a leány-tanulók 60-65 %-os többségben vannak. Mivel a gimnázium elvégzése után többségük nem tud továbbtanulni, s az adminisztratív munkahelyek számának nagyon mérsékelt növekedése miatt- szellemi dolgozóként sem tudnak elhelyezkedni, a gimnáziumi érettségivel rendelkező nők többsége betanított munkásként dolgozik. /Az érettségizett női munkaerő foglalkoztatási problémái miatt az irodai-számíteli foglalkozásúak állománya már 1960 és 1970 között annyira felduzzadt, hogy országos szinten az állomány csökkenésével lehet számolni/.

A Fényforrásgyár abban az időszakban növelte erőteljesen létszámát, amikor a legnépesebb korosztályok kerültek ki a középiskolából. Kezdetben a betanított munkások között az érettségizettek aránya 25 - 30 % volt.



A vidéki munkaerő beáramlása következtében az átlagos iskolai végzettség szintje változott ugyan, de a betanított munkások között az érettségizettek száma jelenleg is többszöröse lehet az érettségivel rendelkező szakmunkások számának.

A Fényforrásgyárban betanított munkásként dolgozó 36 fő könyvtári olvasóból 8 fő érettségizett. Az olvasók között az érettségizettek aránya tehát a betanított munkások állománya tényleges iskolai végzettség szerinti összetételét tükrözi. E foglalkozási csoportban a magasabb iskolai végzettség szerepe, jelentősége egyáltalán nem mutatható ki a könyvtári kapcsolatokban. A szakmunkásoknál a középiskolai végzettség és a szakképzettség szerepe a könyvtári szolgáltatások iránti igényekben egyaránt kifejeződik.

- . -

Az olvasótábor foglalkozásuk szerinti összetételének vizsgálata korántsem azt akarja bizonyítani, hogy a könyvtári szolgáltatások iránti igényekben a szakirodalomra a vezető szerep. Az olvasók nagyon jelentős hányada alkalmasszerűen létesít kapcsolatot a könyvtárral. Az alkalmi kapcsolat azonban ~~szinte~~ konkrét irodalmi igények kielégítése érdekében jön létre. Ilyen -a napi munkái, továbbtanulással, stb összefüggő- esetlegesen keletkező igényekkel lehet magyarázni, hogy a szakmunkások lényegesen magasabb arányban használják a könyvtárat, mint a betanított munkások. Az alkalmi kapcsolat az esetek többségében tartóssá válik, mert az alkalmi könyvtárhasználóknak lehetősége van megismerkedni a könyvtárban biztosított művelődési lehetőségekkel, melyekről előbb esetleg nem is volt tudomásuk.

A szellemi dolgozók foglalkozási csoportjainak vizsgálata is azt bizonyítja, hogy a magasabb iskolai végzettség önmagában nem befolyásolja lényegesen a könyvtári kapcsolatokat. Bár az irodalmi-számvetési foglalkozásuk 70-75 %-a érettségizett, könyvtárhasználati eredményük nem magasabb a szakmunkásokénál. ~~Itt~~ A szakmunkásoknál az érettségizettek arányát maximálisan 10 %-ra értékelhetjük. A betanított munkások között az érettségizettek aránya hasonló, vagy magasabb.

A 13017 fő fizikai dolgozóból 1970-ben 586 fő érettségizett. Az érettségizett fizikai dolgozók számát az 1974. évre vonatkozóan 1400 -1500 főre becsülhetjük.



|                    | létszám<br>1970<br>jan. 1-én | az 1974.<br>évi létszám<br>/becslés/ | a központi<br>könyvtárba<br>beíratkozott olv. |
|--------------------|------------------------------|--------------------------------------|-----------------------------------------------|
| szakmunkás         | 4602                         | 5100                                 | 302                                           |
| betanított munkás  | 4177                         | 4800 - 5000                          | 116                                           |
| irodai, számviteli | 3026                         | 3200                                 | 223                                           |

Az 1970. évi létszám szerint a szakmunkásoknál, valamint az irodai és számviteli foglalkozásúaknál a könyvtárhasználati arány <sup>küzel</sup> szűnös, az 1974. évre becsült létszám alapján 5,9 illetve 7,3 %.

A betanított munkásoknál a könyvtári tagok aránya az 1970. évi létszám alapján 2,7 % , az 1974. évi létszám alapján pedig 2,2 %.

Ismételten hangsúlyozni kell, hogy a szak- és betanított munkások között az érettségizettek száma lényegesen nem különbözik, illetve az utóbbiaknál lehet magasabb. Az átlagos iskolai végzettség -a szakmai képzéssel összefüggésben- a szakmunkásoknál magasabb. Az irodai és számviteli foglalkozásúakkal történt összehasonlítás meggyőzően bizonyítja, hogy a szakmunkások kedvezőbb könyvtárhasználati aránya nem a magasabb iskolai végzettséget, hanem a szakmai érdeklődés kedvező hatását juttatja kifejezésre.



## Szellemi dolgozók

1970-ben a város 100 aktív keresőjéből 32 fő szellemi foglalkozású volt, s ez az arány lényegesen nem változott.

A könyvtár olvasótáborában az aktív keresők között a szellemi foglalkozásúak aránya 1974-ben 67 % volt. Ha a vidéki olvasókat mind a szellemi, mind a fizikai foglalkozásúaknál figyelmen kívül hagyjuk, az arány valamivel magasabb, 69 %.

A város szellemi dolgozóinak foglalkozási megoszlása

1970-ben az alábbi volt:

|                            |                 |             |
|----------------------------|-----------------|-------------|
| műszaki                    | irányító        | 413         |
|                            | szakalkalmazott | <u>961</u>  |
|                            |                 | 1374        |
| államigazgatási, gazdasági | irányító        | 310         |
|                            | szakalkalmazott | <u>951</u>  |
|                            |                 | 411         |
| egészségügyi, kulturális   | irányító        | 580         |
|                            | szakalkalmazott | <u>734</u>  |
|                            |                 | 1364        |
| irodai, számviteli         | szakalkalmazott | 1572        |
|                            | irodai dolgozó  | <u>1454</u> |
|                            |                 | 3026        |

A szellemi foglalkozásúak között a felsőfokú végzettségűek számára csak közvetve, az egész népességre vonatkozó adatokból tudunk következtetni.

1970-ben a város munkaképes korú népességéből mindössze 1199 fő rendelkezett felsőfokú tanintézeti oklevéllel, s közülük 227 fő csak felsőfokú technikumot végzett.

A város ipari fejlettségéhez képest különösen a műszaki értelmiségiek száma volt kevés.

A felsőfokú végzettségűek az oklevél jellege szerint:

|               |           |
|---------------|-----------|
| műszaki       | 184       |
| mezőgazdasági | 206       |
| közigazgatási | 40        |
| egészségügyi  | 103       |
| pedagógiai    | 510       |
| művészeti     | 7         |
| jogtudományi  | 76        |
| egyéb         | <u>73</u> |
|               | 1199      |

A város ipari szervezetei a IV. 5téves tervidőszakban műszaki állományuk megkötészszerzését tervezték. Nem ismeretes, hogy a városban a műszaki diplomások száma hány fővel növekedett, de a könyvtár olvasótáborában található 96 fő műszaki diplomásból 60 fő 30 éven aluli.

A mezőgazdasági diplomások 1970. évi 206 fős, magas száma a városban lévő felsőfokú tanintézetekkel, valamint a város igazgatási szerepkörével van összefüggésben. Csak kisebb hányaduk dolgozik mezőgazdasági üzemekben, ezért az olvasók foglalkozási összetétele nem tükrözi számukat. A vidéken lakó és dolgozó agrár-értelmiségiekből csak hat fő található az olvasótáborban. Ismerve a mezőgazdasági üzemek szakosodásának jelenlegi helyzetét és az üzemi szakkönyvtárak helyzetét, a képviselői arányt rendkívül kedvezőtlennek kell értékelnünk.

Az államigazgatási és gazdasági irányítók csoportja az összes közgazdász és jogi diplomást tömöríti, de ide kerültek a közigazgatásban dolgozó pedagógiai és műszaki diplomások is.

E csoportban a közgazdászok a legintenzívebb könyvtárhasználók közé tartoznak, ellentétben a jogászokkal, akiknél a könyvtári tagok aránya még a szakmunkások szintjét sem éri el. Készségtelenül a sajátos szakirodalmi szükségletnek kell az utóbbiaknál a könyvtári kapcsolat hiányát tulajdonítanunk. /Mivel a foglalkozási területen a szakirodalom-szükséglet egyenlő a jogszabálygyűjteményekkel, nem kényszerülnek a köznevelődési könyvtár szolgáltatásait igénybe venni/. A jogszolgáltatásban /ügyész, bíró, ügyvéd/ 1970-ben 56 fő dolgozott. Közülük 4 fő volt könyvtári tag.

A városban 1970-ben 38 fő kórházi és rendelőintézeti, 52 fő egyéb orvos és 16 gyógyszerész dolgozott. A kórházi orvosok száma azóta 20-25 fővel gyarapodott. A könyvtárba beiratkozott 12 kórházi orvosból 8 fő 1970 óta került a városba. A körzeti orvosokat egy fő képviseli.

A kulturális foglalkozásúak csoportjában az irányítók és szakalkalmazottak között nem teszünk különbséget, mert a KSH sem a tényleges foglalkozás, hanem az iskolai végzettség zsa alapján különítette el a két csoportot.



A pedagógusokra vonatkozóan a népszámlálási adatokon kívül a tanintézetek létszám-adatai is rendelkezésünkre állnak, a statisztikai évkönyvekben.

Az oktatási intézmények pedagógus létszáma  
az 1972/73-as tanévben

|                          |                 |
|--------------------------|-----------------|
| általános iskolák        |                 |
| tanár                    | 153             |
| szaktanító               | 4               |
| tanító                   | 117             |
|                          | <hr/> 274       |
| középiskolai tanár       | 145             |
| Szakkunakásképző Intézet |                 |
| tanárok                  |                 |
| egyetemi                 | 10              |
| főiskolai                | 16              |
| ffokú techn-i            | végzetts. 3     |
| középiskolai             | 4               |
|                          | <hr/> 33        |
| szakoktatók              |                 |
| főiskolai                | 1               |
| középfokú                | képesítéssel 22 |
| szakkunakás-             | 5               |
|                          | <hr/> 28        |
| óvónők                   | 83              |

Népszámlálási adatok

|                      |     |
|----------------------|-----|
| főiskolai tanár      | 30  |
| középiskolai tanár   | 135 |
| ált. iskolai "       | 225 |
| tanító               | 108 |
| óvónő                | 82  |
| egyéb oktató, nevelő | 140 |

A népszámlálási statisztikában kimutatott 360 fő ált. és középiskolai tanárral szemben a város tanintézetei az 1972/73-as tanévben csak 325 pedagógust foglalkoztattak. A tanulólétszám csökkenése miatt az általános és középiskolai tanárok száma nem változik, viszont mind több a városban lakó és vidéken tanító pedagógus. A közeli községek iskoláiban már a kijáró pedagógusok vannak többségben.

Az olvasótáborban 39 fő vidéken lakó és vidéken tanító pedagógus található /11. oldal/, a könyvtárba beiratkozott pedagógusok közül viszont 76 fő tanít vidéken. A lakóhely jelentősége tehát itt is erőteljesen kifejeződik.

A 76 vidéken tanító pedagógusból 74 főnek a munkahelye a nagykanizsai járásban van.

A nagykanizsai járás iskoláiban a nevelők száma az 1972/73-as tanévben az alábbi volt:

|                          |     |     |
|--------------------------|-----|-----|
| középiskolai tanár       | 8   | 8   |
| ált. iskolai tanár       | 191 |     |
| szaktanító               | 5   |     |
| tanító                   | 179 |     |
| képesítés nélküli nevelő | 63  | 438 |
| óvónő                    | 43  | 43  |
| összesen                 |     | 483 |

A könyvtár olvasótáborában található 34 képesítés nélküli nevelő a járás iskoláiban tanít. Mivel a pedagógus pálya az utóbbi évtizedben "elődiesedett", a járás iskoláiban állandósult a pedagógus-hiány. /A város és a járás ált. iskoláiban tanító 712 pedagógusból 514 nő/. A vidéki pedagógusok művelődési, önképzési feltételei nagyon kedvezőtlenek.

A pedagógusok jelentős hányada intézményesített továbbképzésben vesz részt, s a képesítés-nélkülieken kívül is sokan folytatnak levelező tanulmányokat magasabb vagy újabb szakképesítés szerzése céljából. A továbbképzésbe és továbbtanulásba bekapcsolódott pedagógusok pedig nem nélkülözhetik a Városi-Járási Könyvtár szolgáltatásait. Ez a "kényszerhelyzet" a magyarázata, hogy a helyi és vidéki pedagógusok képviseleti aránya viszonylag magas az olvasótáborban.

1974-ben a nagykanizsai ált. iskolákban tanító 274 pedagógusból 80 fő látogatta a könyvtárat. A képviseleti arány 30 %. A középiskolai tanároknál már 37 %-os képviseleti arányt találunk.

A 17. oldal táblázatán a középiskolai, illetve az általános iskolai tanárok közé soroltunk 6 fő szakmunkásképző intézeti tanárt. Ezek és a szakoktatók figyelembevételével az intézet 83 fős nevelő és szoktató létszából 15 főt találunk a könyvtárban.

A nagykanizsai járás 438 pedagógusából 70 fő, 16 % volt a Városi-Járási Könyvtár tagja. A 70 fő szinte kivétel nélkül valamilyen levelező oktatásban vesz részt. A spontán művelődési igényeknek tehát még nem tulajdoníthatunk jelentőséget a vidéki pedagógusok könyvtári kapcsolataiban.



Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a foglalkozás jellege az értelmiségiek könyvtári kapcsolataiban is erőteljesen kifejeződik. A műszaki diplomások, közgazdászok és a középiskolai tanárok használják legmagasabb arányban a könyvtárat, de az általános iskolai pedagógusok, valamint a városban élő agrár-értelmiségiek könyvtárhasználati aránya is kedvező. Bár a különböző értelmiségi pályákon dolgozók átlagos életkorát nem ismerjük, - a város ipari fejlődésével összefüggésben - a műszaki értelmiségnél kell a fiatalok legmagasabb arányát feltételeznünk. Az utóbbi tényező és a foglalkozás szélesebb körű információ-igényének kell tulajdonítanunk, hogy a műszaki vezetők, műszaki értelmiségiek látogatják legmagasabb arányban a könyvtárat.

- . -

A szakalkalmazottak foglalkozási csoportjainak átlagos iskolai végzettségi szintje meggyezik; a fiatalabb korosztályokhoz tartozók szakmai képesítése már szinte kivétel nélkül középiskolai végzettségre épül. A szakalkalmazottak közül a műszakiak 143 fős olvasói csoportját kell külön is megemlítenünk. A technikusok, művezetők és egyéb műszaki középvezetők könyvtárhasználati arányát 20 - 25 %-re becsülhetjük, tehát háromszorosa a számviteli szakalkalmazottak könyvtárhasználati arányának.

Az irodai dolgozók között az érettségizettek aránya alacsonyabb, mint a szakalkalmazottaknál /80 % körül lehet/, de könyvtárhasználati arányuk magasabb, mint a számviteli szakalkalmazottaké. Ezt az életkori összetételnek tulajdoníthatjuk.

### Tanulók

A város tanulólétszáma és az olvasótábor nagysága közti összefüggést a 13. oldalon statisztikai idősorral szemléltettük.

A városi /központi/ könyvtárak olvasótáborának nagysága elsősorban a középiskolák tanulólétszámától függ. Ezért az azonos népességszámú városok azonos ellátottságú könyvtárainak olvasótáborára létszámban jelentősen különbözhet, ha az iskolahálózat helyzetétől függően.

A szakközépiskolai hálózat kifejlődése következtében a városok között a középfokú oktatás területén is bonyolult munkamegosztás alakult ki. Az azonos iskolatípusba tartozó intézmények száma nagyon eltérő lehet, ezért az adott városban lévő szakközépiskola beiskolázási körzete a megyénél nagyobb területre - régióra, országrészre is kiterjedhet.



Ennek következménye, hogy a városok középiskolás tanulólétszáma nincs összefüggésben a város és vonzáskörzete népességszámával. Egyetlen iskolatípus, a gimnázium beiskolázási körzete azonos a város vonzáskörzetével.

A szakmunkásképzés is mind kevésbé képes illeszkedni az ország településszerkezetéhez, illetve az ipari centrumok földrajzi eloszlásához. Minél több az oktatott szakmák száma, annál nagyobb az igény a városok közti munkamegosztásra.

Az iskolák telepítése gyakran nem a tényleges beiskolázási igények, gazdaságossági szempontok figyelembevételével történik; a főhatósági jótékonykodás és a városok közti versengés eredményeként egy-egy városban olyan iskolaszervezet alakul ki, ~~amely~~ amelynek alig van köze az adott gazdasági és társadalmi környezethez. Ennek legtipikusabb példája Zala megyében található. A helytelen iskolatelepítés következtében a kollégiumi ellátás iránti igények s így az ~~az~~ oktatási költségek tetemesen megnőnek, ugyanakkor a városok mégsem képesek saját szakember-szükségletüket kielégíteni. Az ipariilag közepesen fejlett Zala megye szakközépiskoláiban az 1972/73-as tanévben 4 741 fő más megyei illetőségű tanuló tanult, ugyanakkor a megyén kívüli tanintézetekbe beiskolázott zalai szakközépiskolások száma csak 353 fő volt. Ennél súlyosabb probléma azonban, hogy a megye ipari fejlődése szempontjából legfontosabb szakközépiskola-típus Zalában nincs, így a szükségletnek megfelelő beiskolázás sem biztosítható. A megye tehát műszaki középkáderekből is jelentős "behozatalra" szorul, míg a ~~szakközépiskolák~~ <sup>megyei</sup> szakközépiskoláiból kikerülő zalai fiatalok jelentős hányada csak a megyén kívül tud elhelyezkedni.

Az 1972/73-as tanévben a középiskolákban továbbtanuló 5924 fő zalai fiatalból 3161 fő, 53 % már "szakközépiskolái" képzésben részesült, de az utóbbiakból 996 fő olyan -gimnáziumokban szervezett- szakközépiskolai osztályokba nyert beiskolázást, ahol tulajdonképpen semmire sem képesítettek, ~~hisz~~ mert a képzéshez feltételei is hiányoztak; ugyanakkor a "gyakorlati" tárgyakra fordított idő ~~minél~~ a közismereti tárgyak óraszámát tetemesen csökkentette.

A továbbtanulók iskola-típusok szerinti megoszlása és a tényleges munkaerő-szükséglet közti ellentmondás káros hatása a művelődési igényekben is kifejeződik, mert a középiskolákból kikerülő fiatalok nagyon magas hányada nem tudja ismereteit hasznosítani, s kulturális igényeik is visszafejlődnek.



A tanulók könyvtárhasználati igényei minden más foglalkozási csoporttól eltérnek. Mivel a középiskolák, szakmunkásképző intézetek a városok és a várossá fejlesztendő települések intézményei, a továbbtanuló fiatalok magasabb szintű művelődési könyvtári ellátásban részesülhetnek. Napjainkban az ált. iskola 8. osztályából kikerülő fiatalok 30 - 85 %-a továbbtanul. A továbbtanulók arányát tekintve, a falu és város közti különbség már a 60-as évek elején megszűnt, így a falusi fiatalok 30 - 85 %-a is -mint bejáró vagy ideiglenes városi lakos- a városi könyvtárak potenciális olvasótáborába tartozik. A városi könyvtárak hatóköre tehát mind a városi, mind a falusi fiatalokra kiterjedne, ha a tömeges olvasói igények kielégítésére, illetve a tanulók életkori sajátosságainak megfelelő szolgáltatások nyújtására alkalmasak lennének. A továbbtanuló falusi fiatalok kétharmada, vagy még ennél is nagyobb hányada -a társadalmi átrétegződés következtében- tanulmányai befejeztével a városok munkaerőjét gyarapítja, mint bejáró dolgozó vagy városi lakos.

A munkába lépő fiatalok sokkal magasabb hányada lenne -a bejáró dolgozók közül is- a városi könyvtárak tagja, ha iskolai tanulmányaik során rendszeres könyvtári olvasókká válnának.

A városok könyvtári ellátottsága sokkal egyenetlenebb, mint a községeké. A leendő öt régióközpont közül csak Miskolcon, a 23. közsépváros / 30 - 100 ezer lakosú városok/ közül pedig 6 városban tekinthető a városi /megyei/ könyvtár elhelyezése megoldottnak. A tanulók tízezrei ezért kívül maradnak a városi könyvtárak hatókörén, s elsősorban a művelődési szempontból hátrányos helyzetben lévő, könyvszegény vagy könyv nélküli környezetben felnőtt fiatalok maradnak távol a városi könyvtártól is.

"A család-iskola-könyvtár viszonylatban éppen a könyvtárra hárul már az iskoláskorban és azt követően is a feladat, hogy a könyvkultúra szempontjából pótolja, kiegészítse, amit az alacsony kulturális színvonalon álló család nem nyújthat. Azonban maga a könyvtárszervezet is alá van ~~rendszerezve~~ vetve a fennálló, objektíven meghatározott kulturális különbségek egyik legnehezebben kiküszöbölhető szorításának: a t e l e p ü l é s f ö l d r a j z i helyzetből következő eltérő lehetőségeknek" /Táncos Gábor, A könyvtár pedagógiai funkciói... Könyvtáros, 1972/8 - 10. sz./



A falusi orientációjú népműveléspolitikánk részét képező s a szükséges önállóságot nélkülöző közművelődési könyvtárpolitikánk ~~ez~~ ország sajátos településszerkezetéből adódó, ~~eltérő~~ művelődési lehetőségek csökkentését oly módon valósította meg, hogy a városi könyvtárak fejlesztését elhanyagolta. A közművelődési könyvtári ellátottság fordítottan arányos a települések népességszámával, s a fejlődés furcsa paradoxonaként a közművelődési könyvtárügy területén ismét a periférikus elemek kerültek a figyelem középpontjába. A városi könyvtárak 1972-ig a járási tanácsok fenntartásában voltak /a járási székhely városokban/, s ez a körülmény már eleve gyanússá tette, hogy a könyvtár eredendően városi intézmény; másrészt a városok anyagi támogatását is nélkülözték a könyvtárak. Ilyen helyzetben könyvtárügyünk nem tud az urbanizáció nyújtotta lehetőségekkel élni. Ezt jól bizonyítja, hogy a városok népességszáma sokkal dinamikusabban növekszik, mint a városi könyvtárak olvasótáborá, míg a községi könyvtárak olvasóinak száma évről-évre csökken.

- . -

A 40. oldalon található táblázat azt szemlélteti, hogy a tanulók könyvtárhasználati aránya tanintézetenként milyen eltérő.

Az iskolák -a Mezőgazdasági Szakközépiskola és az Agronómiai Főiskola kivétel<sup>ével</sup> mind a városközpontban vannak; a könyvtár a tanulók napi közlekedési útjába esik. Az említett két kivételtől eltekintve, a földrajzi távolság szerepét a tanulók könyvtári kapcsolatainak vizsgálatánál teljesen elhanyagolhatjuk. A tanintézet és a könyvtár közti földrajzi távolság hatása a tanulóknál egyébként sem a könyvtári tagságban, hanem a könyvtárhasználat gyakoriságában jut kifejezésre.

Először is azt kell megállapítanunk, hogy az iskolák különböző szintű könyvtári ellátottságának hatása a városi könyvtár használatában nem mutatható ki, sőt: azoknak az iskoláknak a diákjai látogatják magasabb arányban a városi könyvtárat, ahol az iskolai könyvtár is nagyobb megbecsülésben részesül.

A városban két -közel azonos tanulólétszámú- g i m n á z i u m található. Mindkettőben működnek "szakközépiskolai" osztályok is, de a város legrégebbi iskolája, a ~~Landler~~ mostani Landler Gimnázium e tekintetben nagyobb mérsékletet tanúsított. Itt ipari jellegű képzés irányultsága, míg a másik gimnáziumban a mezőgazdasági szakmákra szakosodtak.



A könyvtári olvasók aránya tanintézetek szerint

| tanintézet                                             |                  | tanuló-<br>létszám | olvasó-<br>létszám | %-arány |
|--------------------------------------------------------|------------------|--------------------|--------------------|---------|
| Landler Gimn.                                          | gimnáziumi       | 567                | 328                | 47,1    |
|                                                        | szakközépiskolai | 129                |                    |         |
|                                                        | összesen         | 696                |                    |         |
| Mező F. Gimn.                                          | gimnáziumi       | 424                | 261                | 40,8    |
|                                                        | szakközépiskolai | 215                |                    |         |
|                                                        | összesen:        | 639                |                    |         |
| Kőolajbányászati és Mélyfűró-<br>ipari Szakközépiskola |                  | 314                | 192                | 61,1    |
| Vegyipari Szakközépiskola                              |                  | 348                | 236                | 67,8    |
| Kereskedelmi Szakközépiskola                           |                  | 251                | 68                 | 27,1    |
| Mezőgazdasági Szakközépiskola                          |                  | 131                | 37                 | 28,2    |
| középiskolák együtt                                    |                  | 2379               | 1122               | 47,2    |
| Szakmunkásképző Intézet                                |                  | 1457               | 232                | 15,9    |
| Agronómiai Főiskola                                    |                  | 200                | 92                 | 46,0    |

A két gimnáziumnál mutatkozó eltérést a szakközépiskolai létszámmal kell összefüggésbe hoznunk. A szakközépiskolások aránya a Landler Gimnáziumban 18, a Mező Ferenc Gimnáziumban 34 %. A két iskolában ezért különbözőek az esélyek a továbbtanulásra is.

A Mező Ferenc Gimnázium mezőgazdasági irányú szakosodása azért is feltűnő, mert a városnak mezőgazdasági szakközépiskolája van, amely technikum-rangjával együtt vonzását is elveszítette. A gyakorlati jellegű képzés túlsúlya miatt, az innen kikerülőeknek arra sincs esélyük, hogy az agrár-felsőoktatási intézmények valamelyikébe bejussanak, de a mezőgazdasági üzemek sem tudják hasznosítani már a szakmunkásként az általános képzésben részesülő munkaerőt. Ugyanez vonatkozik a "szakközépiskolai" képzésre is. /E feladatot a mezőgazdasági szakmunkásképző intézetek hivatottak betölteni/.

A mezőgazdasági és a kereskedelmi szakközépiskolát együtt kell vizsgálnunk. Előbb mindkettő technikum volt, s most lényegében mindkét intézményben szakmunkásképzés folyik. A hajdani kereskedelmi iskola -a város második iskolája- most számviteli szakalkal-

mazóttak/könyvelők, pénzügyi szakemberek/ helyett kereskedelmi szakmunkásokat /eladókat/ képez. A vállalatok és mezőgazdasági termelőszövetkezetek viszont évről-évre, közös szervezésben, egy-<sup>kal</sup> éves szaktanfolyamok<sup>kal</sup> kénytelenülnek a könyvelő-utánpótlást biztosítani. Ezócazhelyzetet jól tükrözi a kereskedelmi szak - középipiskolások 27 %-os olvasói aránya. Ennél még a mezőgazdasági szakközépipiskolások aránya is magasabb, bár az utóbbiak könyvtárhasználatánál figyelembe kell venni a földrajzi távolságot is. /A kereskedelmi szakközépipiskola a könyvtár szomszédságában, a mezőgazdasági szakközépipiskola a könyvtártól két és fél km távolságra helyezkedik el, az Agronómiai Főiskolával együtt/. Az eltérő földrajzi távolság egyben kontroll-lehetőséget is biztosított a két gimnáziummal kapcsolatos megállapítások helyességét illetően.

A Kőolajbányászati és Mélyfuróipari valamint a Vegyipari Szakközépipiskola közös épületben, közös igazgatás alatt van. Bár ezek is elveszítették technikum-rangjukat, az e szakközépipiskolákból kikerülőeknek minden esélyük megvan arra, hogy egy-két évi szakmai gyakorlat után sikeres technikus vizsgát tegyenek. Kőolajbányász középkáder-képzést csak a nagykanizsai iskolalában van, ezért az iskola beiskolázási körzete az egész országra kiterjed. A tanulók többsége alföldi, miután a zalai feltárás elvászította jelentőségét. A Vegyipari Technikum beiskolázási körzete is több megyét foglal magába. Az iskolák vonzáskörzetével összefüggésben, a vidéki tanulók kollégiumi ellátásban részesülnek, a bejárók száma jelentéktelen. A kollégisták csak délután 1 és 3 óra között tudják látogatni a könyvtárat, s ebben az időszakban -a zsúfoltság miatt- az olvasószolgálat munkája csak a "kiszolgálásra", kölcsönzési adminisztrációra szorítkozik. Ebben az időszakban zsúfolódnak össze a könyvtárban a menzai ellátásban részesülő tanulók is, akik "tanulószoba" igénybevétele révén jutnak e diákszociális kedvezményhez. A helyzetkép tehát a helybenlakó diákok esetében sem kedvező.

Az olajbányász és vegyipari szakközépipiskolások magas képviselői arányát a könyvtár olvasótáborában elsősorban annak kell tulajdonítanunk, hogy a beiskolázás követelményei magasak, másrészt a biztos elhelyezkedés tudata, és a biztonságérzet is kedvez a sokoldalú érdeklődésnek.



A két szakközépiskola diákjainak olvasói arányában mutatkozó különbséget, illetve az olajbányász tanulók alacsonyabb arányát azzal kell magyaráznunk, hogy náluk a gyakorlati oktatásnak nagyobb a szerepe, s valószínűleg kevesebb szabad idővel is rendelkeznek.

A más városok középiskoláiban tanuló nagykanizsaiak számát nem ismerjük. Őket csak 18 fő képviseli az olvasótáborban.

A nagykanizsai 406. Ipari Szakmunkásképző Intézet tanulólétszáma a Területi Statisztikai Évkönyv szerint az 1973/74-es tanévben 1457 fő volt, a tanév eleji állapot szerint. Az intézetben a lemorzsolódás nagyon jelentős; a tanév végi tanulólétszám 1250 - 1300 fő között lehet.

Az utóbbi négy évben szakmunkásvizsgát tett tanulóknak csak 40 %-a volt nagykanizsai lakos, s a tanulók 87 %-a fiú. Az intézet csak 1974 őszétől tud a tanulók részére kollégiumi elhelyezést biztosítani, a 200 férőhelyes kollégium átadásával a távolabbi községekből bejáró tanulók elhelyezése megoldódott, s ennek hatása a könyvtár olvasótáborában is bizonyosan megmutatkozik. Ha a képzés a jövőben jobban tud alkalmazkodni a város szükségleteihez, a beiskolázás is kevesebb gonddal jár, s a tanulók kulturális igényei is kedvezően változnak. /Jelenleg a középiskolai végzettségre épülő szakmák száma kevés. A műszerész-képzés megoldatlan. Egy ilyen jellegű szakközépiskola hiányzik a városból./

Az érettségire épülő szakmák közül a tanintézetben csak mechanikai műszerész képzés folyik. Az érettségizett tanulók képzési ideje két év. Az 1974/75-ös tanév elején a műszerész tanulók száma 66 fő volt. A könyvtárba beiratkozott szakmunkástanulók közül 27 fő érettségizett. Az arány még itt is a vártnál alacsonyabb.

- . -

Az olvasószolgálati munka tervezése, illetve a könyvtár potenciális olvasótáborának meghatározása szempontjából fontos információkhoz juthatunk, ha azt is megvizsgáljuk, hogy a különböző foglalkozási csoportok, társadalmi gétegek olvasói aránya milyen mértékű összefüggést mutat a könyvtár működési körülményeivel /elhelyezés, gyűjtemény nagysága, stb./. A vizsgálatot a hasonló népességszámú városok<sup>ban</sup> lévő különböző ellátottságú könyvtárak olvasótáborának összehasonlításával végezhetjük el. Mivel minden város tanuló-

létszámát ismerjük, a könyvtári ellátás színvonalának hatását a tanulók könyvtárhasználati arányaira vonatkozóan pontosan meghatározhatjuk.

Nagykanizsa és a megyeszékhely, Zalaegerszeg népességszáma majdnem azonos. / A lakónépesség száma 1974 január elsején Nagykanizsán 42 800, Zalaegerszegen 45 400 fő volt/.

Az 1966-ban átadott megyei könyvtár felnőtt olvasószolgálati terének alapterülete háromszorosa a nagykanizsainak, az évi állománygyarapodás értékében pedig kétszeres az eltérés. A megyei könyvtár het nyitvatartási ideje 48, a nagykanizsai városi könyvtáré 40 óra. A működési feltételek tehát lényegesen különböznek.

Mivel nem tudjuk, hogy a megyei könyvtár olvasótáborában hány fő a helyi tanintézetekben tanulók száma, ezért mindkét könyvtárnál a teljes tanulólétszámot vesszük figyelembe. Így a hibaforrás kiküszöbölhető, illetve jelentéktelen.

t a n u l ó l é t s z á m  
tanintézeti adatok  
1973/74

|                  | <u>Nagykanizsa</u> | <u>Zalaegerszeg</u> |
|------------------|--------------------|---------------------|
| középiskolák     | 2243               | 3100                |
| felsőoktatás     | 200                | 235                 |
| szakmunkásképzés | <u>1457</u>        | <u>3065</u>         |
| Összesen:        | 3896               | 5420                |

o l v a s ó l é t s z á m

|                        |      |      |
|------------------------|------|------|
| középiskolások         | 1152 | 2194 |
| egyetemi, főisk.hallg. | 196  | 342  |
| szakmunkástanulók      | 233  | 581  |

% - a r á n y

|                   |      |      |
|-------------------|------|------|
| középiskolások    | 51,4 | 70,4 |
| szakmunkástanulók | 15,9 | 18,9 |

A középiskolásoknál az aránybeli eltérés 19, a szakmunkástanulóknál viszont már csak 3 %. Valószínű, hogy nem haladja meg az utóbbiak olvasói aránya a 20 %-ot a többi új városi könyvtárban sem.



A szakmunkástanulók irodalom-szükségleteit, olvasási szokásait a közművelődési könyvtárak még kevésbé ismerik. Ezért e tekintetben a gyűjtőkori tevékenység sem elég szakszerű, s a olvasószolgálati munka hatékonyabb módszerei sem alakulhattak még ki. A szakmunkástanulók jobban rá vannak utalva a könyvtáros segítségére, tanácsadására, mint a középiskolások. Elsősorban az ő érdeküket szolgálná és a fizikai dolgozók könyvtárhasználatát könnyítené meg, ha a nagy könyvtárak -ajánló jelleggel- olyan általános részleget tudnának szabadpolcos terükben kikülöníteni, amelyben az alap- és középfokú szakirodalom, tudománynépszerűsítő művek, valamint a szépirodalomból gondosan kiválogatott gyűjtemény lenne megtalálható.

Végezetül a felsőoktatási intézmények hallgatóinak olvasói arányát kell még megvizsgálnunk.

Az olvasótáborban található 196 fő egyetemi, főiskolai hallgató közül 92 fő tartozik a helyi Agronómiai Főiskola állományába. Az intézet hallgatói között nagyon kevés a helybeli, s a felsőoktatási intézményekben továbbtanuló nagykanizsaiak számát nem ismerjük. Ha az ország felsőoktatási intézményeinek hallgatói létszámát a város népességszámával arányosítjuk, a továbbtanuló nagykanizsaiak számát 240 főre becsülhetjük. A nagykanizsai illetőségű hallgatóknak tehát közel a fele látogatja a tanulmányi szünetekben a városi könyvtárat.

A helybeli főiskola hallgatói sem látogatják magasabb arányban a könyvtárat, mint a más városokban továbbtanuló nagykanizsai fiatalok. Szakirodalom-igényük szinte kizárólagosan a kötelező irodalomként megjelölt művekre szorítkozik, amelyek nem találhatók meg a szükséges példányszámban a főiskola könyvtárában. Bár -mint az első fejezetben említettük- a hallgatók könyvtári ellátása a főiskola keretében megoldatlan, a városi könyvtárhoz irodalom-kutatási igénnyel nem fordulnak, szakdolgozati témákkal sem. A képzés túlságosan általános ahhoz -általános növénytermesztés-, hogy a három éves képzési idő alatt valamely növénytermesztési problémakört részletesebben megismerjenek.

A könyvtári ellátás színvonala,  
valamint az olvasótábor nagysága és  
foglalkozási összetétele közti  
összefüggések

Mivel a városok központi könyvtárainak statisztikai adatai nem állnak rendelkezésünkre /csak a fiókok adataival együtt /, ezért a Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár olvasótáborát csak a Zala megyei Könyvtár olvasótáborával tudjuk összehasonlítani.

A két város településszerkezete hasonló, ezért a könyvtárak belső vonzáskörzetében élő népesség számában sem lehet számottevő eltérés. Lényegesen különbözik viszont a két város népességének foglalkozási szerkezete. A megyeszékhely igazgatási, szervezési funkcióival összefüggésben, a város aktív keresői között a szellemi dolgozók aránya magasabb. / A megyeszékhelyen tömörülnek a megyei szintű igazgatás intézményein kívül a megyei /tanácsai/ vállalatok, pénzügyintézetek, stb központjai, s az irányító tevékenységet végző szakemberek/. A közművelődési szolgáltatások szempontjából sokkal fontosabb, hogy a megyeszékhely gazdasági szerepköréhez képest túlságosan magas arányban részesedik a lakosságot közvetlenül érintő ellátási funkciókban is. / Az előző fejezetben már láttuk a két város tanulólétszáma közti különbséget/. A két város népességének foglalkoztatásában a különböző népgazdasági ágak szerepe is eltérő, ezért lényegesen különbözik a fizikai dolgozók foglalkozási összetétele is; az utóbbi már Nagykanizsa előnyére.

Zalaegerszeg és Nagykanizsa fejlődési üteme 1948 óta alapvetően eltérő. A sokkal dinamikusabban fejlődő megyeszékhelyen ezért a lakosság életkor szerinti összetétele /átlagos életkora/ sokkal kedvezőbb, mint Nagykanizsán. S ez a tényező a kulturális igények szempontjából is nagyon fontos.

A két könyvtár olvasótáborának összehasonlításához az 46. oldalon közöljük a városok legfontosabb demográfiai jellemzőit.

1974-ben a két város lakónépességének száma már lényegesen /közel 3 ezer fővel/ eltért, tehát az 1970-es népszámlálás adatai is elavultak. A könyvtárak teljesítményének mérése, értékelése mégis a népszámlálási adatok alapján történik.

Az elvégzett foglalkozási elemzés elsősorban azt kívánja bizonyítani, hogy még a városok tényleges népességszámához viszonyi-



tott könyvtári mutatók sem alkalmasak önmagukban sem a könyvtári ellátottság, sem a könyvtári munka mérésére.

| é v  | Nagykanizsa                             | Zalaegerszeg |
|------|-----------------------------------------|--------------|
|      | népszámlálási /"jelenlévő"/<br>népesség |              |
| 1900 | 24 812                                  | 14 503       |
| 1920 | 30 852                                  | 18 777       |
| 1941 | 31 921                                  | 19 588       |
| 1960 | 35 289                                  | 29 264       |
| 1970 | 39 559                                  | 39 252       |
|      | lakónépesség                            |              |
| 1960 | 36 078                                  | 29 088       |
| 1970 | 40 536                                  | 39 671       |
| 1974 | 42 796                                  | 45 429       |

A lakónépesség életkori összetételét nem ismerjük, ezért a két könyvtár 14 éven felüli olvasóinak népességi arányát sem tudjuk meghatározni.

A lakosság átlagos életkora közti különbséget önmagában is jól szemlélteti, hogy az 1970-es népszámlálási népességből

|                |                |
|----------------|----------------|
| Nagykanizsán   | 19 192 fő      |
| Zalaegerszegen | 20 418 fő volt |

az aktív keresők száma. Az eltérő népesedési viszonyok miatt a különbség azóta fokozódott.

A városok népesedését a lakásállomány növekedése /az épített és szanált lakások száma közti különbség/ határozza meg. Normális fejlődés esetén az adott város munkaerővonzásának a népességszám növekedésében is tükröződnie kell. Egész város-hálózatunkra jellemző azonban, hogy a magasabb igazgatási szerepkörhöz jutott városok az infrastruktúrális beruházásokból - így a lakásállomány-fejlesztési alapokból is - aránytalanul és igazságtalanul magas arányban részesednek.

1973-ban Nagykanizsa város ipari üzemei 14 893 főt, Zalaegerszeg ipari üzemei pedig 12 852 főt foglalkoztattak, - mégis, a megyeszékhelyen az utóbbi négy évben is közel kétszer annyi lakás épült, mint Nagykanizsán. Ez az állapot nemcsak azzal a következménnyel jár, hogy az ingázó vidéki munkaerő kisebb hányada tud Nagykanizsára betelepülni, hanem a kvalifikált munkaerő elvándorlását is előidézi.



Különösen szembeszökő a két város népesedése közti különbség, ha a városok iparának népgazdasági fontossága közti különbséget is figyelembe vesszük: a nagykanizsai ipar állóeszköz-állománya -bruttó értékben- 30 milliárd, a zalaegerszegi ipar 16 milliárd Ft értéket képvisel. /A megyeszékhelyen az ipari munkahelyek számának növelése megalapozatlan volt, s a gazdasági fejlődés jelentőgi szakaszában -az új gazdasági mechanizmus hatásaként- a város ipari szerkezetét meg kell változtatni, hogy a gazdaságossági szempontok érvényesülhessenek/.

A városok kulturális, közművelődési intézmény-ellátottsága kevésbé tükrözi ugyan az igazgatási szerepkörök említett, torzító hatását /mert a közművelődési beruházások fázis-eltolódása a legnagyobb az infrastruktúra elemei között, a városok fejlődésében/, de a fejlődési rendellenességek közvetett hatásai hosszabb távon már az adott település művelődési igény-szintjében is lemérhetők.

Az olvasási, könyvtári kultúra megalapozása több évtizedes folyamat. Ha egy városi könyvtár több évtizedig nem képes társadalmi szerepét ténylegesen betölteni, jogosan feltételezhető, hogy ez az állapot a lakosság kulturális igényeiben is tükröződik, mert ellenkező esetben a könyvtárak létjogosultságát kell tagadnunk. Az olvasási kultúra megalapozása az iskola feladata ugyan, s az a könyvtárhasználat indítékai között nem a könyvtár igénykeltése a legfontosabb, de egy évtized alatt a könyvtár önmagában is számottevő tényező már a művelődési igények befolyásolásában. S ha azt is figyelembe vesszük, hogy vannak már egy évtizedes fennállásukat ünneplő, modern könyvtáraink, míg jelentős városokban a könyvtár olvasótáborának nagyságát a működési feltételek behatárolják, - éppen e fejlődésbeli különbség hatásainak pontos feltárásával érvelhetünk a leghatásosabban a könyvtárügy érdekében. De, ha képesek vagyunk arra, hogy a néhány tucat nagyobb /központi/ könyvtár munkájának értékelését a működési feltételek, ellátottság, a társadalmi környezet és az olvasótábor együttes figyelembevételével, - a fejlődési folyamat hatásaival is számolvavégezzük el, a közművelődési könyvtárügyre jellemző statisztikai szemlélet is megváltozik, s kizárt a lehetősége a statisztikai jelentések "szépitésének" is. /Ez utóbbi körülmény miatt ma már teljesen illuzórikus eredményekre vezetne, ha a könyvtárak formai statisztikáinak összehasonlításából próbálnánk az irodalmi igényekre vonatkozóan információkhoz jutni/.



A Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár és a  
Zala megyei Könyvtár  
1974. évi olvasótáborának összehasonlítása

|                            | <u>Nagykanizsa</u> | <u>Zalaegerszeg</u> | <u>Különbség</u> |
|----------------------------|--------------------|---------------------|------------------|
| szak- és betanított munkás | 418                | 738                 |                  |
| segédmunkás                | 66                 | 101                 |                  |
| önálló                     | <u>9</u>           | <u>4</u>            |                  |
| fizikai összesen           | 493                | 843                 | 350              |
| vezető és szakalkalmazott  | 854                | 1372                |                  |
| irodai dolgozó             | <u>137</u>         | <u>359</u>          |                  |
| szellemi összesen          | 991                | 1731                | 740              |
| középiskolás               | 1152               | 2194                |                  |
| egyetemi, főiskolai hallg. | 196                | 342                 |                  |
| szakmunkástanuló           | <u>233</u>         | <u>581</u>          |                  |
| tanuló összesen            | 1581               | 3117                | 1536             |
| egyéb foglalk.             | 42                 | 151                 | 109              |
| htb, nyugdíjas             | <u>255</u>         | <u>244</u>          | <u>- 11</u>      |
| <u>együtt</u>              | 3362               | 6086                | <u>2724</u>      |
| <br>%- a r á n y           |                    |                     |                  |
| fizikai dolgozó            | 14,7               | 13,8                | 12,8             |
| szellemi dolgozó           | 29,6               | 28,5                | 27,2             |
| t a n u l ó                | <u>47,0</u>        | <u>51,2</u>         | <u>56,4</u>      |
| egyéb + htb, nyugdíjas     | <u>8,7</u>         | <u>6,5</u>          | <u>3,6</u>       |
| <u>együtt</u>              | 100,0              | 100,0               | 100,0            |

A 2724 főnyi "különbség" a nagykanizsai könyvtár olvasótáborára 81 %-ának felel meg. Ilyen nagyságrendű eltérés esetén különösen feltűnő, hogy egy népességi csoportnál Nagykanizsa mégis többletet tud felmutatni, bár a nyugdíjasok és háztartásbeliek száma az utóbbi években az olvasótáborban némileg csökkent. Ha a népesség foglalkozási szerkezetét nem ismernénk, esetleg arra is gondolhatnánk, hogy a nagykanizsai városi könyvtár valami sajátos oknál fogva nagyobb vonzást gyakorol a nyugdíjasokra, ha a "nyugdíjas melegező" minősítésre nem is tarthat igényt.

A nyugdíjasok számában, arányában nemcsak a népesség átlagos életkora, hanem a könyvtár "múltja" is tükröződik. Amikor a mos-tani nyugdíjasok még mint aktív keresők kerültek kapcsolatba a vizsgált két könyvtárral, azok működési feltételei alig különböz-tek egymástól, s -a népességszámot tekintve- Nagykanizsás volt még a vezető szerep.

Rendkívül figyelemre méltó, hogy a nagykanizsai könyvtár olvasó-táborában egyetlen olyan nyugdíjas sem található, aki nyugdíjas korában lett könyvtári tag. Ezzel magyarázható a nyugdíjas olva-sók számának "stagnálása" is. /A háztartásbeliek száma rövidesen alig lesz %-arányban kifejezhető, mert a 30 éven aluli népesség-ben már háztartásbeli alig található. A két csoport összevonása miatt a nyugdíjasok számának lassú növekedése és a háztartásbeli-ek fogyása egymást kiegyenlíti/.

Mivel ezt az olvasói csoportot az előző fejezetekben nem vizs-gáltuk, az alábbiakban a képviseleti arány vizsgálatán kívül a "könyvtári hagyományok" szerepét is megkíséreljük a két könyv-tár összehasonlításával kimutatni.

#### A nyugdíjasok és háztartásbeliek száma

1970 január 1-én

|               | <u>Nagykanizsa</u> | <u>Zalaegerszeg</u> |
|---------------|--------------------|---------------------|
| nyugdíjas     | 4603               | 3056                |
| háztartásbeli | <u>4802</u>        | <u>3963</u>         |
| együtt        | 9405               | 7019                |

A két város közti különbség az utóbbi négy évben valószínűleg teljesen kiegyenlítődött. /A női munkaerő foglalkoztatása mindkét városban megoldott, s az 1970-75 között nyugdíjas korba lépő aktív keresők száma Zalaegerszegen már némileg magasabb mint Nagykanizsán/.

A Megyei Könyvtár ténylegesen nagyobb vonzást gyakorol a nyug-díjasokra is, mert a folyamatosan nyugdíjba vonulók között Zala-egerszegen a már könyvtári tagok száma magasabb, mint Nagykanizsán. Számbeli "fölénybe" azért nem került még, mert a megnyílt új könyv-tár az idősebb korosztályokból már nem tudott új olvasókat tobo-rozni. A két városban a 60 éven felüli népesség száma az alábbi-ak szerint változott:

|      | <u>Nagykanizsa</u> | <u>Zalaegerszeg</u> |
|------|--------------------|---------------------|
| 1960 | 2684               | 1477                |
| 1970 | 6062               | 4930                |



A két könyvtár olvasótáborra közti különbség 56,4 %-át a tanulók képviselik. A "különbség"-ben a tanulók részesedése tehát 9,4 %-kal magasabb, mint a nagykanizsai városi könyvtár olvasótáborában /47,0/.

Ha a két város tanintézetének tanulólétszáma közti különbséget figyelmen kívül hagyjuk, arra a következtetésre juthatnánk, hogy a jobb könyvtári ellátottság, a kényelmesebb könyvtárhasználati feltételek elsősorban azoknak az olvasói rétegeknek kedveznek, amelyek egyébként is kiemelkedően magas arányban látogatják a könyvtárat.

Tételezzük fel, hogy a tanintézetek tanulólétszáma a két városban azonos, csak a tanulók olvasói arányai különböznek. Mivel már a nagykanizsai tanintézetek szakmunkás- és középiskolás tanulólétszáma is több mint kétszerese a korcsoportba tartozó /14 - 18 éves/ nagykanizsai, illetve zalaegerszegi népességnek, ezért a két város helybeli tanulónak száma közti különbség a vizsgálat eredményét nem befolyásolhatja.

A 43. oldal táblázatán láttuk, hogy a középiskolások olvasói aránya ~~72,4~~ pontosan 19 %-kal magasabb Zalaegerszegen /70,4 %/, mint Nagykanizsán /51,4 %/.

Ha a középiskolások száma Zalaegerszegen ugyanannyi, mint Nagykanizsán /2243 fő/, a 70,4 %-os olvasói aránnyal a Megyei Könyvtárban a középiskolások száma 1579 fő lenne, a 2194 főnyi létszámmal szemben.

A szakmunkástanulók képviseleti aránya 3 %-kal magasabb a Megyei Könyvtárban, mint Nagykanizsán. A nagykanizsai 1457 fő szakmunkástanulóra vetítve a 18,9 %-os képviseleti arány 275 tanulónak felel meg.

A két város felsőoktatási intézményének hallgatólétszáma közel azonos, és elenyészően csekély az érintett népességi korcsoportokhoz viszonyítva. Az egyetemi, főiskolai hallgatók olvasói létszáma közti különbség tehát a Megyei Könyvtár erőteljesebb vonzását tükrözi. Így a két város népességének átlagos életkora közti különbség is elhanyagolható. A "különbség"-ben tehát az egyetemi, főiskolai hallgatók száma változatlan marad.

A két könyvtár olvasótáborára közti különbség a városok azonos tanulóltszáma esetén az alábbiak szerint alakul

|                    | <u>Különbség</u> | <u>%-arány</u> |
|--------------------|------------------|----------------|
| fizikai dolgozó    | 350              | 19,4           |
| szellemi dolgozó   | 740              | 40,9           |
| középiskolás       | 427              |                |
| egyetemi, főisk.h. | 42               |                |
| szekmunkástanuló   | <u>146</u>       |                |
| t a n u l ó        | 615              | 34,2           |
| egyéb+ htb, nyugd. | 98               | 5,4            |
| együtt             | <u>1803</u>      | <u>100,0</u>   |

Végezetül a Megyei Könyvtár olvasótáborának nagyságát a Nagykanizsai Városi-Járásai Könyvtár olvasótáborának nagyságához viszonyítva is kifejezzük.

Nagykanizsa = 100 %

|                    | <u>Nagykanizsa</u> | <u>Zalaegerszeg</u> | <u>Megyei Kvtár %</u> |
|--------------------|--------------------|---------------------|-----------------------|
| fizikai dolgozó    | 493                | 843                 | 180                   |
| szellemi "         | 991                | 1731                | 175                   |
| tanuló tényleges   |                    | 3117                | 198                   |
| korrigált          | 1581               | 2196                | 139                   |
| egyéb, nyugd., htb | 297                | 395                 | 133                   |
| összesen tényleges |                    | 6086                | 121                   |
| korrigált          | 3362               | 5165                | 154                   |

A Megyei Könyvtár - a nagykanizsai olvasótáborhoz viszonyítva - a fizikai dolgozóknál nagyobb növekedési arányt mutat fel, mint a szellemi foglalkozásúaknál, bár a fizikai olvasók száma itt is alacsony.

Mint az előbbieken már említettük, a két város foglalkozási szerkezete lényegesen különbözik. 100 aktív keresőből Nagykanizsán 32 fő, Zalaegerszegen 38 fő a szellemi foglalkozású. Figyelembe kell venni továbbá, hogy a zalaegerszegi szellemi foglalkozású olvasók között sokkal több a vidéki lakos, mint Nagykanizsán.



Mivel tudjuk, hogy a szellemi foglalkozások többségét képező irodai-számviteli dolgozók könyvtárhasználati aránya alig magasabb, mint a fizikai dolgozók állományában a szakmunkásoké, fel kell tételeznünk, hogy a Megyei Könyvtárban a következő években a szellemi foglalkozású olvasók száma csak nagyon mérsékelten fog növekedni.

A két város szakmunkás-állománya nagyságban megegyezik, de a foglalkozási összetétel a könyvtárhasználati igények szempontjából alapvetően különbözik:

|               | <u>Nagykanizsa</u> | <u>Zalaegerszeg</u> |
|---------------|--------------------|---------------------|
| ipari         | 2556               | 2321                |
| építőipari    | 743                | 923                 |
| mezőgazd.     | 54                 | 80                  |
| kereskedelmi  | 465                | 462                 |
| szolgáltatási | 96                 | 95                  |
| szállítási    | <u>688</u>         | <u>775</u>          |
|               | 4602               | 4656                |

Mint a foglalkozási elemzésnél láttuk, az ipari szakmákban dolgozók könyvtárhasználati aránya a legmagasabb, de a szakmai csoporton belül is olyan nagy az eltérés, mint pl az ipari és az építőipari csoport között. A legkevésbé "könyvtárigényes" ipari szakmákban dolgozók száma a 700 főt is meghaladja /ruházati ipari, stb/.

A fentiek ismeretében kétséget kizáróan megállapíthatjuk, hogy a kényelmesebb könyvtárhasználati feltételek elsősorban a fizikai dolgozók könyvtári kapcsolatainak kialakítása szempontjából fontosak. A Megyei Könyvtár átszervezése 1966-ban költözött az új székházba, s a Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár ténylegesen csak 1972-ben tudta a "szabadpolcos" rendszerű kölcsönzés szerényebb feltételeit kialakítani. Nagykanizsán a fizikai foglalkozású olvasók aránya száma az olvasótáborban 1972-ig lényegében változatlan volt.

A függeléként csatolt 2. és 3. táblázaton tekinthetjük át a Városi-Járási Könyvtár olvasótáborának 1963 és 1974. közötti összetételét. A szellemi és fizikai aktív keresők száma csak 1972 óta növekszik számottevően. Ha a Megyei Könyvtár a fizikai dolgozók kedvezőtlenebb foglalkozási összetétele mellett is 80 %-os "többletet" tud a fizikai olvasóknál kimutatni, nyilvánvaló, hogy a munkásművelődés problémáit elsősorban nem anyagi feladatként kell kezelni.



Befejezésül még arra a kérdésre kell választ kapnunk, hogy hány főt számlálna a Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár olvasótábor, 14 éven felüli olvasók/, ha a könyvtár az "A" típusú intézményekre előírt feltételeknek megfelelne.

A foglalkozási elemzés és a Zala megyei Könyvtárral történt összehasonlítás alapján arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az 1974. évi 3362 fős olvasótábor 5000 - 5100 főnyi lenne, ha az ellátás és működési feltételek a Megyei Könyvtárhoz hasonlóak. /A megyeszékhelyen tehát a Megyei Könyvtár "kapacitása" jobban hasznosítható, a város magas tanulólétszáma miatt/.

Az olvasószolgálati munka  
helyzete a Városi-Járási Könyvtárban

Az olvasótábor nagysága és a kölcsönzési forgalom között nincs egyenes összefüggés. Minél magasabb az olvasótábornak a népesség számához viszonyított aránya, az egy olvasóra jutó kölcsönzési forgalom annál alacsonyabb. Így -közvetve- az egy olvasóra jutó kölcsönzési forgalom alapján is következtetni lehet a könyvtár vonzáskörzetének nagyságára, csak a városok eltérő tanulólétszámát kell külön figyelembe venni.

Ha a működési feltételek miatt a könyvtár vonzásköre nem tud bővülni, az olvasótábor a legintenzívebb olvasói csoportok /értelmiségiek, diákok/, a "napi" könyvtárhasználók alkotják. Ezek a "törzsolvasók!"

A törzsolvasók számát viszonylag könnyen meghatározhatjuk, ha a könyvtárak é v e l e j i olvasólétszámát összehasonlítjuk. A Városi-Járási Könyvtárban az olvasók száma

|        |       |               |
|--------|-------|---------------|
| január | 15-én | 1491          |
| január | 31-én | 1896          |
| febr.  | 15-én | 2055          |
| febr.  | 28-án | 2191 fő volt. |

Az év eleji beiratkozás üteme majdnem azonos a Zala megyei Könyvtáréval. A különbség a városok eltérő tanulólétszámával magyarázható.



/A 60-as évek elején a törzsolvások vizsgálata "divatos" téma volt, de minden esetben megrekedt az olvasótáboron belüli arányok vizsgálatánál, mint a foglalkozási vizsgálatok is/.

A könyvtár olvasótáborának formálásában a gyűjtemény, a működési feltételek mellett döntő fontosságú a személyi ellátottság s a könyvtárosok felkészültsége, sőt, pálya-alkalmassága is.

Az olvasólétszám és a kölcsönzési forgalom közti összefüggések ismeretében nyilvánvaló, hogy az olvasószolgálat személyi ellátottságát nem az olvasólétszám alapján kell megtervezni.

Az olvasószolgálati munka tervezése szempontjából fontos információkhoz juthatnánk, ha a különböző foglalkozási csoportok könyvtárhasználatának gyakoriságát is ismernénk, s meg tudnánk vizsgálni az olvasói arány és a könyvtárlátogatás gyakorisága közti összefüggést is.

A nagykenizsei Városi-Járási Könyvtár olvasószolgálati csoportjában öt szakalkalmazott dolgozik, kiegészítő munkaerő nincs. A tájékoztató szolgálati munka elkülönítése, az olvasószolgálat "szakosodása" még nem történhetett meg. A személyi állomány munkáját még a rektározási problémák is megnehezítik. Ennek a tarthatatlan állapotnak egyetlen előnye, hogy az olvasószolgálat munkatársai szinte az egész olvasótáborot ismerik. Nem áll fenn tehát az a -nagyobb könyvtárakra jellemző- probléma, hogy a tanácsadásra szoruló "átlagolvasók" nélkülözik az útbaigazítást. Elsősorban ez a magyarázata annak, hogy a törzsolvások száma nagyon magas.

A könyvtár kölcsönzési forgalmának összetételében nem tudjuk a sajátos elemeket kimutatni, mert más könyvtárakra vonatkozóan részletes adatok nem állnak rendelkezésünkre. Az olvasótábor foglalkozási összetétele és a kölcsönzési forgalom közti összefüggést több könyvtár párhuzamos felmérései alapján lehetne kimunkálni.

A felnőtt részleg 54 142 kötet könyvvállományából 28 045 kötet a szépirodalom. /A prézens állomány -mely 80-90 %-ban szekirodalmi műveket tartalmaz, mintegy 8 ezer egység/.

A kölcsönzési forgalom jellemzői

A felnőtt részleg könyvtárlományának összetétele 1974-ben az alábbi volt:

|                                  |        |
|----------------------------------|--------|
| társadalmi és politikai irodalom | 8 244  |
| nyelvtudomány                    | 721    |
| természettudományok              | 1 883  |
| orvostud., egészségügy           | 603    |
| technika / 62, 64/69 /           | 2 909  |
| mezőgazd. technika /63/          | 1 291  |
| művészetek /7/                   | 4 299  |
| irodalomtudomány                 | 2 366  |
| földrajz                         | 2 487  |
| általános művek                  | 1 228  |
| szépirodalom                     | 26 775 |
| ifjúsági irodalom                | 1 270  |
| Összesen:                        | 54 142 |

A fenti táblázat a prézens állományba sorolt műveket is magában foglalja.

A gyűjteménybe még 2711 kötet folyóirat, 1127 db hanglemez és 620 db egyéb dokumentum /térkép, stb/ tartozik.

A csoportos leltárkönyvben nyilvántartott dokumentumok értéke 2 millió 180 ezer Ft.

A csoportos leltárkönyvben nem szereplő gyűjtemény-egységek közül még említést érdemel a könyvtár közel 3 ezer darabból álló képzőművészeti dia-gyűjteménye is.

A könyvtár az audio-vizuális szolgáltatásokat még nem tudta bevezetni, de ezek gyűjteményi megalapozása már 1966 óta folyik.

A fenti állományrészlegek kölcsönzési forgalmát nem áll módunkban külön-külön megvizsgálni, mert a forgalmi statisztika felosztása a csoportos leltárkönyvtől eltér.

A jelenlegi forgalmi statisztikai nyilvántartás tulajdonképpen csak a műszaki és mezőgazdasági irodalom forgalmára vonatkozóan közöl hasznosítható információkat. Az összevonások miatt a hibaforrás is nagy; a részletesebb nyilvántartás még a forgalmi statisztika vezetésének "időigényességét" is csökkentené.



Hasonló problémát jelent, hogy a csoportos leltárkönyvben és a forgalmi statisztikában a szakirodalom nem különül el az ismeretterjesztő, tudományszerűsítő művektől.

A "társadalomtudományi" irodalom forgalmi adatai használhatatlanok. Az utóbbi években különösen felduzzadt ebben az állományrészlegben a "dokumentum-regény"-jellegű irodalom /kémhistóriák és egyéb tv-töltelék/ tehát az olyan "irodalom", amely lényegében semminemű tudományos ismeretet nem terjeszt, így még az ismeretterjesztő irodalom körébe sem tartozik.

Az ismeretterjesztő művek tehát egészen más értékrendet képviselnek a természettudományok, technika területén, mint az említett csoportban.

A kölcsönzési forgalom mintavételi adatait a függelék 5. számú táblázata tartalmazza. A táblázat szerint a kölcsönzési forgalom kétharmadát képezi a szépirodalom. Az arány némileg módosulna, ha a mintavételi adatokban az olvasótermi használatra kölcsönzött prézens műveket is figyelembe vennénk, de a szépirodalom "forgási sebessége" így is sokkal nagyobb.

Ha az otthoni használatra kikölcsönzött 108 642 kötet tartalmi megoszlását a gyűjtemény összetételéhez hasonlítjuk, a szépirodalom forgási sebessége 2,6, a szak- és ismeretterjesztő művéké 1,3. A 7919 kötet olvasótermi kölcsönzés figyelembevételével viszont a szak- és ismeretterjesztő irodalom egy kötetére 1,6 kölcsönzés jut.

A könyvtárolomány leltári értékében a szépirodalom istitári értéke a 40 %-ot sem éri el, ha tehát a kölcsönzési forgalmat nem a darabszámmal, hanem a leltári értékkel hoznánk össze-függésbe, a "forgási sebesség" közti különbség sokkal nagyobb lenne.

A kikölcsönzött műszaki könyvek száma -a mintavétel átszámítása alapján- 5400 - 5500 kötet lehetett. Mivel ebben az állománycsoportban az ismeretterjesztő jellegű művek száma viszonylag alacsony, a forgalmat jelentősnek kell értékelnünk. A technikai irodalom egy kötetére közel két kölcsönzés jutott. Hasonlóan magas a mezőgazdasági irodalom forgalma is.



A kölcsönzött természettudományi művek száma 5 ezer kötetre tehető. Ezt az állományrészeletet elsősorban a középiskolások és az egyetemi, főiskolai hallgatók használják. Mivel itt az ismeretterjesztő jellegű művek vannak többségben, a forgalmat nem lehet még kedvezőnek értékelni.

A társadalomtudományi irodalom 8 %-os aránya 8 700 kötet kölcsönzési forgalomnak felel meg. A kölcsönzési forgalomban a politikai főiskolák kötelező irodalma, a pedagógiai és történelmi művek iránti igény a legjelentősebb. /Az utóbbi években -az új gazdaságirányítási rendszer hatásaként- a közgazdasági, üzemszervezési irodalom iránti "kereslet" is érzékelhető/.

Az "egyéb" kategóriában összegeződik több olyan szakterület irodalmának forgalma, melyek külön megfigyelésre is méltóak lennének /művészetek, irodalomtudomány, nyelvészet, földrajz/. Mivel a földrajz az útleírásokat is magában foglalja, az "egyéb" kategória értékelésénél csak közvetlen tapasztalatokra lehet támaszkodni. Mivel a középiskolákban a művészettörténeti oktatást teljesen elhanyagolták, a képzőművészeti irodalom népszerűsítését a könyvtár megkülönböztetett feladatának tartja. Az esztétikai ízlés formálásában a képzőművészeteknek nagyobb szerepe lehetne, mint az irodalomnak, mert a művek megismerése kevésbé "időigényes". A könyvtár ~~képző~~ művészeti gyűjteménye nagyon jelentős, s "múzeumpótló" szerepe is van. /A művészeti anyag nagyobb hányaga a prézens gyűjteménybe tartozik/. A jó minőségű reprodukciós kiadványok már az eredeti művek művészi hatását is hivebben közvetítik. A tanügyi reform hatásaként az irodalomtörténeti, irodalom-esztétikai művek kölcsönzése is növekszik, s különösen a műelemzések keresettek. Az utóbbit csak részben lehet pozitívumnak tekinteni, mert a műelemzések már lassan tankönyvekké válnak, mind a pedagógusok, mind a diákok körében. Kevés tehát az önálló munkára való ösztönzés. Itt kell megemlíteni, hogy az iskolai tanulmányi pályázatok tematikája is annyira szűk körű, hogy a könyvtár nagyon keveset tehet a pályázatok kapcsán a tanulók könyvtárhasználati kultúrájának fejlesztéséért.

Végezetül meg kell még említeni, hogy a könyvtárban az olvasóterem elkülönül a szabadpolcos olvasószolgálati tértől, A kölcsönzési és a prézens állomány párhuzamos telepítése nem lehetséges, az utóbbi használatát csak az olvasóteremben



lehet biztosítani.

Az olvasóteremben közvetlen használatra csak az általános tájékoztatási apparátusba tartozó művek /lexikonok, szótárak, fontosabb kézikönyvek/ állnak rendelkezésre. Ezek használatát az olvasóterem forgalmánál nem vesszük figyelembe.

A prézens állomány kölcsönzési forgalma erőteljesen növekszik, bár a nyitvatartási idő rövidege és a kevés olvasótermi férőhely a forgalmat behatárolja.

A függelék 1. számú táblázata mutatja a kölcsönzési forgalom 1963 és 1976 közötti alakulását. A fejlődés folyamatos, csak az 1976-os évben van némi visszaesés. Ez egy nyári hónap kiesését jelzi a kölcsönzésből /tatarozás/. Mint látható, a forgalom növekedése már inkább "lanyhuló" tendenciát mutat, kevésbé arányos az olvasótábor növekedésével. Az olvasótábor nagysága és a forgalom közötti -említett- összefüggésen kívül egyéb, külső tényezők hatását is megfigyelhetjük a forgalom alakulásában. A tv ~~szerepe~~ a kulturális célra fordítható szabad időből különböző mennyiséget foglal le az egyes társadalmi rétegeknél. A "tévés" -re fordított idő általában fordítottak "arányos" az egyén műveltségi szintjével, másrészt a legkevesebb szabad-idővel rendelkező társadalmi rétegeknél -a sajtóval együtt- a művelődés, tájékozódás kizárólagos eszköze, fóruma. A tv összehatása könyvtári vonatkozásban elsősorban a kölcsönzési forgalom nagyságában érzékelhető, de jelentős hatása van az olvasótábor összetételére is. /A fizikai dolgozók alacsony arányában a tv szerepe nagyon jelentős/. A tv általános elterjedése folytán hatása már kiegyenlítődött. Jó hatásait nehéz a könyvtárban közvetlenül kamatoztatni, mert az igényesebb műsorok közönsége kevés, a rossz hatásokkal pedig az értéktelen irodalom iránti igény fokozódik. Téves az az álláspont, hogy a tv az "irodalmon kívüli" irodalom közönségét elvonja a könyvtárhoz, így hasznos "munkamegosztás" alakul ki a tv és a könyvtár között/. Sajnos, még az értelmiség esztétikai izlésében is erőteljesen megmutatkozik a tv hatása, s az értékes irodalom hathatósabb népszerűsítéséhez ~~kell~~ új módszereket kell találniuk a könyvtáraknak.

A tv hatása a természettudományi irodalom iránti igények tekintetében egyértelműen pozitívnak értékelhető. Nagyon jelentős -pozitív- izlésformáló hatása van a képzőművészet területén is.



Felhasznált források

1. 1970. évi népszámlálás. 15. Zala megye adatai. Bp. 1972, KSH.
2. 1970. évi népszámlálás. 24. Foglalkozási adatok. 1973, KSH.
3. Területi Statisztikai Évkönyv. 1974. KSH, 1974.
4. Zala megye statisztikai évkönyve. 1969 - 1973. évi kötetek.
5. Nagykanizsa ipari és infrastruktúrális elemzése és fejlesztése. 1-6. köt. Bp. 1972, Építésgazdasági és Szervezési Intézet. Sokszorosított kézirat.
- ~~6. Településeink könyvtári ellátása. OSZK-KMK. Házi soksz.~~
67. Művelődésszatisztikai adattár. Bp. 1968, KSH.
78. Helyzetkép az ország városairól. 1971. KSH.
89. Kóródi József-Kőszegfalvi György: Városfejlesztés Magyarországon. 1971, Kossuth K.
910. Perczel Károly-Gerle György: Regionális tervezés és a magyar településhálózat. 1966, Akadémiai K.
1011. Hirsch, Werner : A városi közszolgáltatások kínálata. = Infrastruktúra. 1972, Közgazd. és Jogi K. 351 - 380. p.
1112. Békás György: A középvárosok könyvtárügye. = Könyvtáros. 1973/4. 373-381. p.
1213. Páldy Róbert: A városok könyvtári ellátása. = Könyvtáros. 1970/6. 315-326. p., 1970/7. 385-392. p.
1314. Verseghy György: A munkásság könyvtári ellátásának fejlesztése. Helyzetkép és prognózis. = Könyvtári Figyelő. 1973/4. 373-381.p.
- 14 KSH Statisztikai Évkönyv. 1978. Bp. KSH. 1979. 459. p.
15. Településeink könyvtári ellátása. (TEKE). A kistérségi és szakszervezeti könyvtárak statisztikai adatai 1978.
16. Steinmetz István: Jóltek a számokkal. A megyei könyvtárak a statisztika tükrében. Könyvtári Figyelő 1980/5. 471-485.



A Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár felnőtt részlegének fontosabb statisztikai mutatói:

| Év   | könyv-<br>állomány | összes                   | olvasók<br>száma | látogatók<br>száma | kölcsönzési<br>forgalom |
|------|--------------------|--------------------------|------------------|--------------------|-------------------------|
| 1963 | 17.085             | 17.085                   | 1.796            | 18.252             | 60.312                  |
| 1965 | 21.502             | 25.352                   | 2.051            | 19.105             | 71.104                  |
| 1967 | 27.215             | 32.612                   | 2.317            | 31.809             | 92.494                  |
| 1968 | 30.335             | 35.238                   | 2.398            | 34.195             | 95.238                  |
| 1969 | 33.552             | 38.762                   | 2.487            | 38.671             | 97.251                  |
| 1970 | 36.832             | 42.529                   | 2.644            | 37.316             | 102.713                 |
| 1971 | 40.548             | 46.732                   | 2.746            | 40.408             | 110.509                 |
| 1972 | 44.596             | 51.163                   | 2.940            | 44.658             | 121.292                 |
| 1973 | 48.921             | 56.083                   | 3.336            | 43.462             | 119.788                 |
| 1974 | 54.142             | 62.083                   | 3.362            | 44.849             | 125.142                 |
| 1975 | 59.177             | <del>62.065</del> 64.616 | 3.390            | 43.525             | 124.513                 |
| 1976 | 62.496             | 68.933                   | 3.550            | 41.203             | 120.132                 |
| 1977 | 68.616             | 75.540                   | 3.608            | 42.747             | 130.287                 |
| 1978 | 74.095             | 81.887                   | 4.004            | 46.127             | 141.610                 |
| 1979 | 78.470             | 86.937                   | 4.255            | 46.168             | 139.667                 |
| 1980 | <del>83.097</del>  | <del>92.225</del>        | <del>4.322</del> | <del>46.181</del>  | <del>124.600</del>      |

Lezárt táblázat

számlák



## 2. számú táblázat

Az olvasók foglalkozás szerinti megoszlása

| Év   | ipari<br>fizikai dolgozó | mezőgazdasági<br>fizikai dolgozó | szellemi<br>dolgozó | tanuló | egyéb | Összesen |
|------|--------------------------|----------------------------------|---------------------|--------|-------|----------|
| 1963 | 235                      | 12                               |                     | 668    | 881   | 1.796    |
| 1965 | 374                      | 247                              | 4                   | 813    | 860   | 2.051    |
| 1967 | 509                      | 378                              | 4                   | 916    | 888   | 2.317    |
| 1968 | 485                      | 513                              | 6                   | 1.034  | 868   | 2.393    |
| 1969 | 496                      | 491                              | 9                   | 631    | 160   | 2.487    |
| 1970 | 554                      | 505                              | 7                   | 740    | 127   | 2.644    |
| 1971 | 378                      | 561                              | 8                   | 707    | 291   | 2.746    |
| 1972 | 407                      | 386                              | 5                   | 816    | 266   | 2.940    |
| 1973 | 439                      | 412                              | 11                  | 903    | 304   | 3.336    |
| 1974 | 488                      | 460                              | 3                   | 991    | 279   | 3.362    |
| 1975 | 494                      | 493                              | 14                  | 994    | 352   | 3.390    |

Mezőgazdasági

508

Közvetlen képzés  
indult

A szakmunkástanulók nyilvántartása 1970-ig a fizikai dolgozók állományánál történt.

A szellemi foglalkozásúak csak 1969-től különülnek el az "egyéb" kategóriába sorolt olvasóktól /nyugdíjasok, háztartásbeliek és egyéb foglalkozásúak/.

|      |     |      |      |     |      |
|------|-----|------|------|-----|------|
| 1976 | 261 | 818  | 1599 | 272 | 3550 |
| 1977 | 606 | 1084 | 1556 | 310 | 3608 |
| 1978 | 703 | 1119 | 1735 | 352 | 4004 |
| 1979 | 776 | 1194 | 1844 | 359 | 4255 |
| 1980 | 782 | 1220 | 1822 | 371 | 4322 |

1. Közvetlen, képzés indult 1975-től a fizikai dolgozók állományánál történt. 1976-tól a fizikai dolgozók



### 2. számú táblázat

Részletes foglalkozási adatok, 1971-1974.

|                              | <u>1971</u>  | <u>1972</u>  | <u>1973</u>  | <u>1974</u>  | <u>1975</u> |
|------------------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|-------------|
| <u>Fizikai dolgozók</u>      |              |              |              |              |             |
| szak- és betanított munkás   | 209          | 309          | 385          | 418          | 429         |
| segédmunkás és egyéb fizikai | 86           | 92           | 56           | 66           | 65          |
| önálló                       | 11           | 11           | 9            | 9            | 14          |
| összesen:                    | 306          | 412          | 450          | 493          | 508         |
| ebből mezőgazdasági          | 8            | 5            | 11           | 5            | 14          |
| <u>Szellemi dolgozók</u>     |              |              |              |              |             |
| vezetők és szakalkalmazottak | 578          | 598          | 669          | 854          | 797         |
| adm. és irodai dolgozók      | 129          | 218          | 234          | 137          | 197         |
| összesen:                    | 707          | 816          | 903          | 991          | 994         |
| <u>Tanulók</u>               |              |              |              |              |             |
| középszkolai tanulók         | 1.068        | 1.105        | 1.211        | 1.152        | 1101        |
| felsőfoku tanint. hallg.     | 126          | 147          | 194          | 196          | 212         |
| szakmunkástanulók            | 168          | 194          | 274          | 231          | 223         |
| összesen:                    | 1.362        | 1.446        | 1.679        | 1.581        | 1336        |
| <u>Egyéb</u>                 |              |              |              |              |             |
| Nyugdíjas és htb.            | 264          | 266          | 279          | 255          | 263         |
| egyéb                        | 27           | --           | 25           | 42           | 89          |
| összesen:                    | 291          | 266          | 304          | 297          | 352         |
| <u>ÖSSZESEN:</u>             | <u>2.746</u> | <u>2.940</u> | <u>3.336</u> | <u>3.362</u> | <u>3390</u> |



| 76  | 77  | 78  | 79  | 80  |
|-----|-----|-----|-----|-----|
| 517 | 546 | 630 | 703 | 697 |
| 216 | 52  | 66  | 66  | 76  |
| 7   | 8   | 7   | 7   | 9   |
| 120 | 52  | 95  | 82  | 127 |
| 860 | 658 | 798 | 858 | 909 |

|     |      |      |      |      |
|-----|------|------|------|------|
| 602 | 854  | 834  | 977  | 920  |
| 210 | 230  | 285  | 217  | 300  |
| 812 | 1084 | 1119 | 1194 | 1220 |

|      |      |      |      |      |
|------|------|------|------|------|
| 1116 | 1062 | 1141 | 1224 | 1212 |
| 194  | 208  | 195  | 206  | 225  |
| 289  | 286  | 399  | 414  | 385  |
| 1599 | 1556 | 1735 | 1844 | 1822 |

|     |     |     |     |     |
|-----|-----|-----|-----|-----|
| 193 | 200 | 222 | 225 | 227 |
| 80  | 110 | 130 | 134 | 144 |
| 273 | 310 | 352 | 359 | 371 |

3 550      3 608      4 004      4 255      4 322



4. számú táblázat

As olvasótábor életkor szerinti megoszlása

3/1.- 1963 - 1968

| Év   | 14 - 18 éves | 18 év felett |
|------|--------------|--------------|
| 1963 | 554          | 1242         |
| 1965 | 704          | 1347         |
| 1967 | 910          | 1407         |
| 1968 | 949          | 1444         |

3/2. 1969 - 1979

| Év   | 15-19 | 20-24 | 25-29 | 30-39 | 40-49 | 50-59 | 60-x |
|------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|------|
| 1969 | 701   | 642   |       |       |       |       |      |
| 1970 | 1.315 | 461   |       |       |       |       |      |
| 1971 | 1.370 | 480   | 230   | 206   | 159   | 98    | 203  |
| 1972 | 1.245 | 561   | 317   | 297   | 183   | 102   | 235  |
| 1973 | 1.698 | 609   | 312   | 229   | 161   | 114   | 213  |
| 1974 | 1.586 | 579   | 359   | 312   | 174   | 132   | 220  |
| 1975 | 1.760 | 464   | 346   | 314   | 172   | 121   | 213  |
| 1976 | 1.583 | 778   | 364   | 325   | 159   | 131   | 210  |
| 1977 | 1.511 | 799   | 408   | 381   | 169   | 144   | 196  |
| 1978 | 1.693 | 840   | 475   | 452   | 183   | 165   | 196  |
| 1979 | 1.910 | 772   | 544   | 455   | 195   | 182   | 197  |
| 1980 | 1.803 | 833   | 570   | 518   | 230   | 170   | 198  |

### 5. számú táblázat

Az 1974. évi kölcsönzési forgalom tartalmi megoszlása a statisztikai  
mintavétel alapján

|                          | mintavételi forgalom | %-arány     |
|--------------------------|----------------------|-------------|
| 1. Társadalom tudomány   | 2.195                | 8,0%        |
| 2. Természeti-tudományok | 1.297                | 4,7         |
| 3. Műszaki-tudományok    | 1.374                | 5,0         |
| 4. Mezőgazd.-tudományok  | 580                  | 2,1         |
| 5. Egyéb                 | <u>3.424</u>         | <u>12,4</u> |
| 1 + 5. együtt:           | 8.870                | 102,2%      |
| 6. Szépirodalom          | 18.686               | 67,8        |
| Összesen:                | 27.556               | 100,0%      |

Összes kölcsönzési forgalom 116.561

/ A tartalmi megoszlás arányainak vizsgálatánál a 7919 kötet  
olvasotermi kölcsönzést nem vettük figyelembe/.



# TARTALOMMUTATÓ

|                                                                                                                                          |                             |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------|
| Bevezetés                                                                                                                                | 1                           |
| 1. Nagykanizsa város könyvtári ellátásának helyzete                                                                                      | 2 - 6                       |
| 2. A nyilvános /területi/ könyvtári ellátás és a Városi-Járási Könyvtár potenciális olvasótábora                                         | 7 - 14                      |
| A belső vonzáskörzet nagysága                                                                                                            |                             |
| A város és vidéke közti kapcsolatok jellemzői                                                                                            |                             |
| Az olvasók lakóhely szerinti megoszlása                                                                                                  |                             |
| 3. A könyvtár társadalmi környezetének tükröződése az 1974. évi olvasótábor foglalkozás szerinti megoszlásában                           | 15 - 44                     |
| Az olvasók foglalkozási főcsoportok és foglalkozás szerint /15-20/                                                                       |                             |
| Az egyes társadalmi rétegek, foglalkozási csoportok könyvtárhasználati aktivitásának értékelése; a foglalkozási csoportok olvasói aránya |                             |
| Fizikai dolgozók /21 -31./                                                                                                               |                             |
| Szellemi dolgozók /32 -36./                                                                                                              |                             |
| Tanulók /36 - 44/                                                                                                                        |                             |
| 4. A könyvtári ellátás színvonala és az olvasótábor nagysága, összetétele közti összefüggés                                              | 45 - 53                     |
| 5. <del>Az olvasószolgálati munka helyzete, a kölcsönzési forgalom jellemzői</del>                                                       | <del>54-56</del><br>55 - 59 |
| 6. Függelék                                                                                                                              |                             |
| Könyvtárstatisztikai idősorok. 1 - II. tábla                                                                                             |                             |

A NAGYKANIZSAI VÁROSIJÁRÁSI KÖNYVTÁR

OLVASÓTÁBORA,

A KÖNYVTÁR OLVASÓSZOLGÁLATI

MUNKÁJA

Dávidovics Sándorné  
Nagykanizsa



| Év   | fizikai<br>dolgozó | közvetlen<br>term. irá-<br>nyító | szellemi<br>dolgozó | tanuló | egyéb | összesen |
|------|--------------------|----------------------------------|---------------------|--------|-------|----------|
| 1976 | 861                | 120                              | 818                 | 1699   | 272   | 3.550    |
| 1977 | 606                | 52                               | 1084                | 1556   | 310   | 3.608    |
| 1978 | 703                | 95                               | 1119                | 1735   | 352   | 4.004    |
| 1979 | 776                | 82                               | 1194                | 1844   | 359   | 4.255    |

Megjegyzés

A szakmunkástanulók nyilvántartása 1970-ig a fizikai dolgozók állományánál történt.

A szellemi foglalkozásuak csak 1969-től különülnek el az "egyéb" kategóriába sorolt olvasóktól /nyugdíjasok, háztartásbeliek és egyéb foglalkozásuak/.

A közvetlen termelésirányító nyilvántartása 1975-ig, a szellemi dolgozók állományánál történt. 1976-től a fizikai állományuaknál.

2. számú táblázat

Az olvasók foglalkozás szerinti megoszlása

| Év   | fizikai<br>dolgozó | szellemi<br>dolgozó | tanuló | egyéb | összesen |
|------|--------------------|---------------------|--------|-------|----------|
| 1963 | 247                |                     | 668    | 881   | 1.796    |
| 1965 | 378                |                     | 813    | 860   | 2.051    |
| 1967 | 513                |                     | 916    | 888   | 2.317    |
| 1968 | 491                |                     | 1034   | 868   | 2.393    |
| 1969 | 505                | 631                 | 1191   | 160   | 2.487    |
| 1970 | 561                | 740                 | 1216   | 127   | 2.644    |
| 1971 | 386                | 707                 | 1362   | 291   | 2.746    |
| 1972 | 412                | 816                 | 1446   | 266   | 2.940    |
| 1973 | 450                | 903                 | 1679   | 304   | 3.336    |
| 1974 | 493                | 991                 | 1581   | 279   | 3.362    |
| 1975 | 508                | 994                 | 1536   | 352   | 3.390    |



A Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár  felnőtt  részlegének fontosabb statisztikai  
mutatói:

| Év   | könyv-<br>állomány | összes | olvasók<br>száma | látogatók<br>száma | kölcsönzési<br>forgalom |
|------|--------------------|--------|------------------|--------------------|-------------------------|
| 1963 | 17.085             | 17.085 | 1.796            | 18.252             | 60.312                  |
| 1965 | 21.502             | 25.352 | 2.051            | 19.105             | 71.104                  |
| 1967 | 27.215             | 32.612 | 2.317            | 31.809             | 92.494                  |
| 1968 | 30.335             | 35.238 | 2.398            | 34.195             | 95.238                  |
| 1969 | 33.552             | 38.762 | 2.487            | 38.671             | 97.251                  |
| 1970 | 36.832             | 42.529 | 2.644            | 37.316             | 102.713                 |
| 1971 | 40.543             | 46.732 | 2.746            | 40.408             | 110.509                 |
| 1972 | 44.596             | 51.163 | 2.940            | 44.658             | 121.292                 |
| 1973 | 48.921             | 56.083 | 3.336            | 43.462             | 119.788                 |
| 1974 | 54.142             | 62.083 | 3.362            | 44.849             | 125.142                 |
| 1975 | 59.157             | 64.616 | 3.390            | 43.505             | 124.513                 |
| 1976 | 62.796             | 68.933 | 3.550            | 41.203             | 120.132                 |
| 1977 | 68.616             | 73.540 | 3.608            | 42.747             | 130.287                 |
| 1978 | 74.095             | 81.887 | 4.004            | 46.127             | 141.610                 |
| 1979 | 78.470             | 86.937 | 4.255            | 46.168             | 139.667                 |

1. számú táblázat

# TARTALOMMUTATÓ

|                                                                                                                                                                                                                                                                                 |        |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| Bevezetés                                                                                                                                                                                                                                                                       | 1 - 3  |
| 1. Nagykanizsa város könyvtári ellátásának helyzete                                                                                                                                                                                                                             | 1 - 3  |
| 2. A nyilvános /területi/ könyvtári ellátás és a Városi-Járási Könyvtár potenciális olvasótábor                                                                                                                                                                                 | 9 -20  |
| 3. A könyvtár társadalmi környezetének tükröződése az 1974. évi olvasótábor foglalkozás szerinti megoszlásában                                                                                                                                                                  | 21- 61 |
| <p>Az olvasók foglalkozási csoportok és foglalkozás szerint</p> <p>Az egyes társadalmi rétegek, foglalkozási csoportok könyvtárhasználati aktivitásának értékelése; a foglalkozási csoportok olvasói aránya</p> <p>Fizikai dolgozók</p> <p>Szellemi dolgozók</p> <p>Tanulók</p> |        |
| 4. A könyvtári ellátás színvonala és az olvasótábor nagysága, összetétele közötti összefüggések                                                                                                                                                                                 | 62-77  |
| 5. Függelék                                                                                                                                                                                                                                                                     | 77     |
| 6. Felhasznált források                                                                                                                                                                                                                                                         | 78     |



4. számú táblázat

Az olvasótábor életkor szerinti megoszlása

3/1. - 1963 - 1968

| Év   | 14 - 18 éves | 18 év felett |
|------|--------------|--------------|
| 1963 | 534          | 1242         |
| 1965 | 704          | 1347         |
| 1967 | 910          | 1407         |
| 1968 | 949          | 1444         |

3/2. 1969 - 1979

| Év   | 15-19 | 20-24 | 25-29 | 30-39 | 40-49 | 50-59 | 60-x |
|------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|------|
| 1969 | 701   | 642   |       |       |       |       |      |
| 1970 | 1315  | 461   |       |       |       |       |      |
| 1971 | 1370  | 480   | 230   | 206   | 159   | 98    | 203  |
| 1972 | 1245  | 561   | 317   | 297   | 183   | 102   | 235  |
| 1973 | 1698  | 609   | 312   | 229   | 161   | 114   | 213  |
| 1974 | 1586  | 579   | 359   | 312   | 174   | 132   | 220  |
| 1975 | 1760  | 464   | 346   | 314   | 172   | 121   | 213  |
| 1976 | 1583  | 778   | 364   | 325   | 159   | 131   | 210  |
| 1977 | 1511  | 799   | 408   | 381   | 169   | 144   | 196  |
| 1978 | 1693  | 840   | 475   | 452   | 183   | 165   | 196  |
| 1979 | 1910  | 772   | 544   | 455   | 195   | 182   | 197  |

|                   | 1971 | 1972 | 1973 | 1974 | 1975 | 1976 | 1977 | 1978 | 1979 |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| <u>Egyéb</u>      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
| Nyugdíjas és htb. | 264  | 266  | 279  | 255  | 263  | 193  | 200  | 222  | 225  |
| egyéb             | 27   | -    | 25   | 42   | 89   | 80   | 110  | 130  | 134  |
| Összesen:         | 291  | 266  | 304  | 297  | 352  | 273  | 310  | 352  | 359  |
| <u>ÖSSZESEN:</u>  | 2746 | 2940 | 3336 | 3362 | 3390 | 3550 | 3608 | 4004 | 4255 |



### 3. számú táblázat

Részletes foglalkozási adatok, 1971-1974.

|                           | 1971 | 1972 | 1973 | 1974 | 1975 | 1976 | 1977 | 1978 | 1979 | 1980 |
|---------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| <u>Fizikai dolgozók</u>   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
| szak-és betanított munkás | 289  | 309  | 385  | 418  | 429  | 517  | 546  | 630  | 703  |      |
| segédmunkás és egyéb fi-  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
| zikai 8                   | 86   | 92   | 56   | 66   | 65   | 216  | 52   | 66   | 66   |      |
| Ünálló                    | 11   | 11   | 9    | 9    | 14   | 7    | 8    | 7    | 7    |      |
| Összesen                  | 386  | 412  | 450  | 493  | 508  | 860  | 658  | 798  | 858  | 725  |
| ebből mezőgazdasági       | 8    | 5    | 11   | 5    | 14   | 740  | 606  | 703  | 776  |      |
| <u>Szellemi dolgozók</u>  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
| vezetők és szakalkalma-   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
| zottak                    | 578  | 598  | 669  | 854  | 797  | 608  | 854  | 834  | 977  |      |
| adm. és irodai dolgozók   | 129  | 218  | 234  | 137  | 197  | 210  | 230  | 285  | 217  | 1924 |
| Összesen:                 | 707  | 816  | 903  | 991  | 994  | 818  | 1084 | 1119 | 1194 | 2149 |
| <u>Tanulók</u>            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
| középiskolai tanulók      | 1068 | 1105 | 1211 | 1152 | 1101 | 1116 | 1062 | 1141 | 1224 |      |
| felsőfokú tanint.hallg.   | 126  | 147  | 194  | 196  | 212  | 194  | 208  | 195  | 206  |      |
| szakmunkástanulók         | 168  | 194  | 274  | 233  | 223  | 289  | 286  | 399  | 414  |      |
| Összesen:                 | 1362 | 1446 | 1679 | 1581 | 1336 | 1599 | 1556 | 1735 | 1844 |      |

Közvetlen termelés-irányító?



# I. Fizikai dolgozatok

## 1.) Számunkésők

Olajbányász

Kőhatható fogl.

Vas- és fémipari szakmák

gépábrázolás és egyéb lakatos

fémcsatlakozás

maró, furó, és hegesztő

gépábrázolás és motorvezetés

hegesztő

gázmunka, szállítás

egyéb vas- és fémipari

Óras, látszóórás, fogtechnikus

műszerész (munk. és hőmérőtechn.)

Villanyszerelő - és - motorvezetés

Építésmunkáipari fogl. (fémipari)

asztalos és egyéb faipari

Kárpitos (belsőipari)

Teknőipari

Bőr-, cipőipari

Célműszeripari

Gépek, ipari gépkezelés

MEO-s (fizikai)

Egyéb ipari munkák

Építésmunkáipari munkák

Kőművelés

Csúszó (víz-, szél-, fűtő)

Építésmunkák

Villanyszerelő

Egyéb (szállítás, munkamunka, szállítás, stb.)

Vízvezető munkák

Művelődési foglalkozások

Kertész

Célművelés

Érdész, erdőgazdálkodás

Mag. és tölgy

Egyéb művelőd.



Ipan

Up. telep

murdistk

mustogl

1970

9.672  
~~12.477~~

12.477

1974

66

11.254

14.893

1979

58

12.885

15.904



## B e v e z e t é s

A szakdolgozat a Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár olvasótáborának elemzése alapján arra a kérdésre kíván választ adni, hogy a különböző foglalkozási csoportok olvasói arányában milyen eltérés mutatkozik, vagyis a foglalkozás, a szakma jellege milyen mértékben befolyásolja a könyvtár használatát. Az elemzés abból a feltevésből indult ki, hogy a könyvtárhasználat intenzitása és a foglalkozás között sokkal erősebb a korreláció, mint az előbbi és az iskolai végzettség között.

A KSH az 1970. évi népszámlálással első ízben vállalkozott arra, hogy a népesség foglalkozási szerkezetéről városonként bonctáblában is teljesen részletes képet adjon. Az 1970. évi népszámlálás Zala megyei kötete (Bp. 1973) alapján megismerhettük az egyes foglalkozási csoportok népességszámát, s így megállapíthattuk képviselői arányukat is a könyvtár olvasótáborában. (A megyei statisztikai évkönyvekből ugyanis csak az iskolai tanulólétszám, a pedagógusok és az egészségügyi dolgozók területi létszámadatai ismerhetők meg).

Az elemzés elvégzése szükségessé tette az olvasótábor lakóhely szerinti csoportosítását is, hogy a vidéki olvasók létszáma ne torzítsa az összehasonlítást. Ily módon a könyvtár földrajzi vonzaskörzetéről is tájékozódhattunk, illetve bebizonyosodott, hogy a földrajzi távolság csak a könyvtári alapszolgáltatások igénybevételét befolyásolja, s az alapszolgáltatások körében a könyvtár vonzaskörzete a városon belül is erőteljesen kirajzolódik.

A vizsgált összefüggések ismeretében nyilvánvaló, hogy a könyvtárstatisztikák értékelésénél nem elég csupán az olvasótábornak a népességszámhoz viszonyított arányát vizsgálnunk. 1970-ben Nagykanizsa és Zalaegerszeg népességszáma közel azonos volt. A két város foglalkozási szerkezetének, valamint a a Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár és a Zala megyei Könyvtár olvasótáborának összehasonlítása révén bizonyíthatóvá vált, hogy a foglalkozási struktúra ismerete nélkül nem lehet az olvasótábort tervezni.

A feldolgozást megnehezítette, hogy az 1970. évi olvasótábor helyett az 1974. évi olvasótábor elemzését tudtuk csak elvégezni, mert az olvasók részletes adatait csak az egyéni kölcsönzési nyilvántartások ("kölcsönző tadakok") tartalmazzák, ezek pedig régebbi évekről nem álltak rendelkezésre. A népszámlálás óta eltelt négy év túlságosan hosszú idő ahhoz, hogy a demográfiai és foglalkozási adatokat közvetlenül felhasználhatnánk. A változásokat a város munkaügyi statisztikái, valamint az Építésügyi és Szervezési Intézet által a városi tanács megbízásából 1972-ben készített, "Nagykanizsa ipari és infrastruktúráli elemzése és fejlesztése" c. tanulmány kötetei és adattára alapján tudtuk nyomon követni.

Az 1980. évi népszámlálás Zala megyei kötete várhatóan az 1982. év végén fog megjelenni. A könyvtár 1980. évi olvasótáborának foglalkozás és lakóhely szerinti elemzését már elvégeztük, így az 1980-as népszámlálási adatokkal történő későbbi összehasonlítás alapján az 1980. évről pontos keresztmetszetet kaphatunk, másrészt értékelhetjük a két vizsgált időpont közti változásokat is,